

કૌટુંબિક મઘડાઓનો શરઘ હલ

અને

શોહરને તલાકનો અધિકાર શા માટે ?

મવ. અતીક અહમદ બસ્તવી
ઉસ્તાદ દારૂલ ઉલૂમ નદવતુલ ઉલમા, લખનઉ

પ્રકાશક

જામિઅહ ઉલૂમુલ કુરઆન. જંબુસર
બાયપાસ રોડ. જંબુસર. જિ.ભરૂચ. ૩૯૨૧૫૦
jamiyahjambusar@gmail.com

કૌટુંબિક ઝઘડાઓનો શરઘ હલ અને

શોહરને તલાકનો અધિકાર શા માટે ?

મવ. અતીક અહમદ બસ્તવી
ઉસ્તાદ દારૂલ ઉલૂમ નદવતુલ ઉલમા, લખનઉ

પ્રકાશક
જામિઅહ ઉલૂમુલ કુરઆન. જંબુસર
બાયપાસ રોડ. જંબુસર. જિ.ભરૂચ. ૩૯૨૧૫૦
jamiahjambusar@gmail.com

અનુક્રમણિકા

પ્રકાશકીય	
પ્રસ્તાવના	
નિકાહ પછી સ્ત્રીની જવાબદારી	
શોહરની જવાબદારીઓ	
કૌટુંબિક ઝઘડાઓના હલ વિશે કુરઆનનું માર્ગદર્શન	
પહેલું કામ, નસીહત અને સમજાવટ	
બીજું કામ, અણગમો વ્યક્ત કરવો.	
ત્રીજું કામ. હલકી માર - પીટાઈ	
તલાક એક અગમતી બાબત છે.	
તલાક, મજબૂરીની જરૂરત છે.	
તલાકની આવશ્યકતાનો સ્વીકાર.	
તલાકનો અધિકાર કોને ?	
અદાલતને છુટાછેડાનો અધિકાર. કેટલો યોગ્ય ?	
અદાલતને તલાકનો અધિકાર અને તલાકનું પ્રમાણ	
સુપ્રિમ કોર્ટનો ફેસલો અને તલાકનો પ્રશ્ન.	
હિંદુકોડ બિલની ખામીઓ	
પતિ - પત્નિની સહમતીથી છુટાછેડા.	
તલાકનો અધિકાર પુરૂષને જ કેમ ?	
કાજી મારફત નિકાહ ખતમ (ફસ્ખ) કરવા.	
ઈસ્લામી રીતે સ્ત્રીને તલાકનો અધિકાર.	
તલાક બાબતે જરૂરી માર્ગદર્શન	
તલાકની વર્તમાન રીત સજાને પાત્ર છે.	

પ્રકાશકીય

ભારતની સરકારને અને તેના દરેક તંત્રને મુસલમાનોને લગતી બાબતો પ્રત્યે સુગ હોય, એમ જ્યારે પણ મોકો મળે દરેક પોતાનાથી બનતા બધા જ પ્રયાસો ઈસ્લામ અને મુસલમાનોને પરેશાન કરવાના કરી છુટે છે. એમ લાગે છે કે એક આખી મિશનરી બારે માસ એવા પ્રયત્નોમાં વ્યસ્ત રહે છે કે મુસલમાનો કોઈ પણ રીતે પોતાને શાંત, સલામત, સ્વતંત્ર ન સમજે, સદાએ કોઈને કોઈ સમસ્યામાં ફસાયેલા જ રહે, જેથી દેશ અને દુનિયા સાથે એમનો વિકાસ ન થાય અને તેઓ દરેક રીતે પછાત રહી જાય.

આજકાલ ફરી પાછો ત્રણ તલાક અને સમાન નાગરિક ધારાનો વિવાદિત મુદ્દો ઉછાળવામાં આવી રહ્યો છે. સુપ્રિમ કોર્ટ જેવી ઉચ્ચ અને સમજદાર સંસ્થા મુસલમાનોના અન્ય અધિકારો પ્રત્યે આંખ આડા કાન કરીને આ મુદ્દા ઉપર અડી ગઈ છે. મુસ્લિમ નેતાગીરી કોર્ટ અને સરકાર સમક્ષ પોતાની પૂરી ક્ષમતાથી લડત લડી રહી છે.

અલબત્ત આ વિષયે મુસ્લિમ સમાજે પણ પૂરી સભાનતા વર્તવાની જરૂરત છે. ઈસ્લામી શરીઅત ઉપર શરીઅતના માર્ગદર્શન મુજબ અમલ કરવાની સાથે એની યોગ્યતા અને ઉપયોગિતા ઉપર પૂરતી શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ વ્યક્ત કરવામાં આવે એ પણ જરૂરી છે. આજ હેતુને સામે રાખીને તલાકના ઈસ્લામી સિદ્ધાંતોની તાર્કિક રીતે સમજૂતી આપવા આ પુસ્તિકા લોકોની સેવામાં રજૂ કરી રહ્યા છીએ. અલ્લાહ તઆલા લેખક, અનુવાદક, પ્રકાશક અને અમારા માર્ગદર્શક જનાબ હઝ. મુફતી અહમદ ખાનપૂરી સાહેબ દા.બ.ની ખિદમાતને કુબૂલ ફરમાવે અને દારૈનમાં બેહતરીન બદલો અતા ફરમાવે.

મુફતી અહમદ દેવલા.

જામિઅહ જંબુસર.

પ્રસ્તાવના

ભારતની આઝાદી પછી સ્વતંત્ર ભારતનું જે બંધારણ બનાવવામાં આવ્યું, એમાં દેશને સેક્યુલર (secular) જાહેર કરવામાં આવ્યો. જેનો મતલબ જ આ હતો કે ભારતનો કોઈ સરકારી ધર્મ નહીં હોય. બલકે બંધારણની નજરે દરેક ધર્મને સમાન અને સન્માનનીય હશે. અને દરેક ધર્મના અનુયાયીઓને એમના ધર્મ અનુસર રહેવા – વર્તવાની સ્વતંત્રતા રહેશે. સ્વતંત્ર ભારતના નાગરિકો માટે જે બુનિયાદી અધિકારો બંધારણમાં સ્વીકારવામાં આવ્યા છે, અને જેના રક્ષણની ખાતરી આપવામાં આવી છે, એમાં ધાર્મિક સ્વતંત્રતા પણ છે. આ જ બુનિયાદી અધિકારોના અનુસંધાનમાં સ્પષ્ટતા પણ કરવામાં આવી છે કે સરકાર કોઈ એવો કાયદો નહીં બનાવે, જેના વડે બુનિયાદી અધિકારોનું હનન થાય અથવા એમાં કમી આવે. જે કાયદો પણ બુનિયાદી અધિકારો વિરુદ્ધ હોય તે બુનિયાદી અધિકારોના વર્તૂળ મુજબ રદબાતલ ગણાશે.

આ બુનિયાદી અધિકારો મુજબ જ દેશવાસીઓને એમની સ્વતંત્ર સંસ્કૃતિ અને ધર્મને રક્ષિત રાખવાની ગેરન્ટી પણ આપવામાં આવી છે. અને ભારતમાં વસતા દરેક ધર્મના અનુયાયીઓને એમના ધર્મ ઉપર અમલ કરવાની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવી છે. સરકાર એમાં કોઈ દખલ નહીં કરે અને ધાર્મિક સ્વતંત્રતા છીનવાતી હોય એવો કોઈ કાયદો પણ નહીં બનાવે.

આમ છતાં સરકારો તરફથી મુસ્લિમ પર્સનલ લો (FAMILY LAW)માં ફેરફાર કરવા અને યુનિફોર્મ સિવિલ

કોડ તૈયાર કરવાની વાતો વારંવાર દોહરાવવામાં આવે છે. આ જ અનુસંધાનમાં પાછલા દિવસોમાં વર્તમાન સરકાર તરફથી સુપ્રિમ કોર્ટમાં એક સોગંદનામું (AFFDAVIT) દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. જેમાં સુપ્રિમ કોર્ટને અનુરોધ કરવામાં આવ્યો છે કે ત્રણ તલાક, અને નિકાહે હલાલહ ઉપર પાબંદી લગાવવામાં આવે. સાથે જ એકથી વધારે નિકાહ કરવા ઉપર પણ પાબંદી લગાવવામાં આવે.

દેશભરમાં આ વિષયે આજકાલ ગરમાગરમ ચર્ચાઓ ચાલી રહી છે. અને લોકમાનસને કેળવવા ખાતર ભરપૂર રીતે વાપરવામાં આવતા મીડીયામાં 'પુરુષને આપવામાં આવેલ તલાકના અધિકાર'ના મુદ્દાને ખૂબ ઉછાળવામાં આવી રહ્યો છે. જે રીતે ઇલેક્ટ્રોનિક અને પ્રિન્ટ મીડીયામાં આ મુદ્દો ઉછાળવામાં અને ચર્ચવામાં આવી રહ્યો છે, એનાથી અંજાયને ઘણા ખરા મુસલમાનો પણ શંકાઓ અને અસમંજસમાં પડી રહ્યા છે. માટે આ વિષયને ઈસ્લામી માન્યતાઓ અને પ્રચલિત તાર્કિક દલીલોના આધારે રજૂ કરવાની જરૂરત હતી. હઝરત મવલાના અતીકુર્હમાન બસ્તવી સાહેબ ઝી.મ. (ઉસ્તાદ દારૂલ ઉલૂમ નદવતુલ ઉલમા, લખનઉ) દ્વારા એક નાનકડી ઉર્દૂ પુસ્તિકામાં આ વિષયની જે છણાવટ કરવામાં આવી છે એ આવી શંકાઓ અને ગેરસમજો દૂર કરવામાં ઘણી જ ઉપયોગી નીવડે એવી છે. માટે એમના આ લખાણને અનુવાદ કરીને ગુજરાતી અને અંગ્રેજીમાં પણ પ્રકાશિત કરવાનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો. ગુજરાતી અનુવાદની જવાબદારી આ નાયીઝે અઝીઝમ મુફ્તી ફરીદ અહમદ કાવી (મુદરિસ, જામિઅહ જંબુસર)ના સુપરદ કરી. અને જનાબ મવ. મુફ્તી અહમદ દેવલ્વી સાહેબ દા.બ.

(મોહતમિમ જામિઅહ જંબુસર)ની સેવામાં આ પુસ્તિકા છપાવવાની દરખાસ્ત કરી.

અલ્હમ્દુલિલ્લાહ, એમણે તાત્કાલિક સ્વરૂપે પુસ્તિકાનો અનુવાદ તૈયાર કરીને જામિઅહ જંબુસરના મોહતમિમ મુફ્તી અહમદ દેવલ્વી સાહેબને આપી દીધો, જેને હવે હઝરત મુફ્તી અહમદ દેવલા સાહેબ દા.બ. જામિઅહના પ્રકાશન વિભાગ દ્વારા પ્રકાશિત કરી રહ્યા છે. જઝાહુમુલ્લાહ.. અલ્લાહ તઆલા એમની કુરબાનીઓ અને સેવાઓને કુબૂલ ફરમાવે. આમીન.

મુસલમાનો, વિષેશ કરીને પ્રચાર માધ્યમોના દુષ્પ્રચારથી પ્રભાવિત અને વિચલિત લોકોની સેવામાં આ લખાણ એ આશાએ રજૂ કરી રહ્યા છીએ કે એના વાંચન થકી એમનું ઈસ્લામ ઉપર ઈમાન અને યકીન વધારે મજબૂત અને દઢ બનશે. અલ્લાહ તઆલા દરેક મુસલમાનને ઈમાનની શક્તિ ઈસ્લામ ઉપર ગર્વની દોલત અતા ફરમાવે. આમીન.

અહમદ ખાનપૂરી.

૧૭, મુહર્રમુલ હરામ. ૧૪૩૮ હિ.

૧૯, ઓક્ટોબર, ૨૦૧૬ ઈ.

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ

ઈસ્લામની નજરે નિકાહનો મકસદ મર્યાદિત સમયની મોજ શોખ નથી, બલકે પતિ - પત્નિ વચ્ચે મજબૂત, ટકાઉ અને પરસ્પરના માન - સન્માન ઉપર આધારિત મુહબ્બત અને લાગણીસભર સંબંધો અને પછી એના થકી એક સુંદર કુટુંબની રચના કરવી નિકાહનો મકસદ છે. આ સંબંધ જીવનભર બંધાયેલો રહે એ પણ ઇચ્છનીય છે. એટલા માટે જ ઈસ્લામ દ્વારા પતિ - પત્નિ બન્નેને એક બીજાના હકો અદા કરવા અને આદર કરવાની તાકીદ કરવામાં આવી છે. આ સંબંધ બાકી રહે એટલા માટે એક બીજાની અણગમતી વાતોને સહન કરવાની શિખામણ પણ આપવામાં આવી છે.

નિકાહ પછી સ્ત્રીની જવાબદારી

સ્ત્રીઓને આદેશ આપવામાં આવ્યો છે કે જાઈઝ બાબતોમાં પતિની વાતો માને અને સ્વીકારે, અને આમ કરવાના બદલામાં એમને જન્નતનો વાયદો કરવામાં આવ્યો. આ વિષયની નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમની અમુક હદીસો નીચે મુજબ છે :

(૧) હઝરત ઉમ્મે સલ્મહ રદિ.ની રિવાયત છે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : કોઈ સ્ત્રીનો ઈન્તેકાલ એવી સ્થિતિમાં થાય કે એનો શોહર એનાથી ખુશ હતો તો આવી ઓરત જન્નતમાં જશે. (તિરમિઝી)

(૨) હઝરત અનસ રદિ. ફરમાવે છે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમનો ઈરશાદ છે : જે ઓરત પાંચ

સમયની નમાઝ પઢે, રમઝાનના રોઝા રાખે, પોતાની ઈઝઝતની હિફાજત કરે અને શોહરની ફરમાબરદારી કરે તો આવી ઓરત જન્મતના જે દરવાજેથી ચાહે દાખલ થઈ શકે છે. (અબૂનુએમ)

(૩) હઝરત અબૂ ઉસામહ રદિ. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમથી રિવાયત કરે છે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : એક મામિન માટે અલ્લાહ તઆલાના ડર (તકવા) પછી સૌથી સારી વસ્તુ નેક ઓરત છે. એવી ઓરત જેને શોહર કોઈ બાબતે હુકમ કરે તો એને માની લ્યે, શોહર એને જુએ તો ખુશ થઈ જાય, એના ભરોસે શોહર કોઈ કસમ ખાય તો શોહરની કસમ પૂરી કરે અને શોહરની ગેરમોજુદગીમાં પોતાની ઝાત અને શોહરના માલ વિશે શોહર સાથે કોઈ ખયાનત ન કરે. (ઈબ્ને માજહ)

શોહરની જવાબદારીઓ

વિવાહિત જીવન સફળ અને હર્યુભર્યુ બનાવવા માટે એક તરફ બીવીને શોહરની ફરમાબરદારી કરવાની સખત તાકીદ કરવામાં આવી છે તો બીજી તરફ એનાથી વધારે તાકીદ શોહરને કરવામાં આવી છે કે બીવીના હકો અદા કરે, એના સાથે સદવર્તન કરે, એટલે સુધી કે માણસને એની બીવી પસંદ ન હોય તો પણ એની સાથે સદવર્તન અને સદાચાર મુજબ વર્તન કરીને કૌટુંબિક જીવન વીતાવવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે. કુરઆને કરીમમાં અલ્લાહ તઆલાનો સ્પષ્ટ આદેશ છે :

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا

وَيَجْعَلِ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا (نساء: ૧૯)

અને સ્ત્રીઓ સાથે ભલાઈથી વર્તો, જો તેણીઓ (કોઈ કારણે)

તમને નાપસંદ હોય તો બનવાજોગ છે કે એક ચીજને તમે નાપસંદ કરો, પણ અલ્લાહે તેમાં કોઈ (દીન કે દુનિયાનો) મોટો ફાયદો મૂક્યો હોય.

હઝરત અબૂહુરયહ રદિ.નો ઈરશાદ છે : નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : કોઈ મોમિન મર્દ કોઈ મોમિન ઓરતથી વધુ પડતી નફરત ન કરે, ઓરતની કોઈ આદત એને નાપસંદ હોય તો એમાં બીજી સારી આદતો હશે જ. (મુસ્લિમ.)

ઈસ્લામની નજરે કોઈ પુરૂષના શ્રેષ્ઠ હોવાની કસોટી જ આ છે કે પત્નિ સાથે એનું વર્તન કેવું છે ?

હઝરત આઈશા રદિ. ફરમાવે છે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમનો ઈરશાદ છે : તમારા માંહે સૌથી વધારે બેહતર તે માણસ છે જે એની ઓરત માટે બેહતર હોય, અને હું તમારા માંહે મારા પોતાના ઘરવાળાઓ માટે સૌથી વધારે સારું વર્તન કરું છું. (તિરમિઝી, દારમી)

વિવાહિત જીવનને સફળ બનાવવાની જવાબદારી પતિ - પત્નિ, બન્નેની છે. અલબત્ત કુટુંબના વડો અને જવાબદાર વ્યક્તિ હોવાના કારણે પુરૂષની જવાબદારી વધારે છે. પતિ - પત્નિ દરમિયાન અણબનાવ થાય ત્યારે વહીવટકર્તા અને જવાબદાર હોવાના નાતે શોહરની જ જવાબદારી બને છે કે પોતાની જીદ અને અહમને કુરબાન કરીને પરસ્પરના સંબંધો સુધારવા માટે આગળ આવે. જો પુરૂષના વર્તનના કારણે સંબંધો બગડયા હોય તો પોતાની ભૂલ સ્વીકારીને સુધારે. પોતાનું વર્તન સુધારીને બીવીને ખુશ કરે. અને જો ઓરતના સ્વભાવ કે વર્તનના કારણે સંબંધો બગડયા હોય તો નરમી, મુહબ્બત,

ખેરખ્વાહી, હિકમત અને સમજદારી સાથે બીવીને સુધારવાના પ્રયત્નો કરે. પ્રતિભાવ, આવેશ અને ગુસ્સામાં આવીને કોઈ ઉતાવળીયું પગલું ભરવાના બદલે પરિણામ અને અંજામ વિશે વિચારીને સમજી સમજાવીને પોતાના હર્યા - ભર્યા વિવાહિત ગુલશનને બરબાદ થવાથી બચાવી લે.

કૌટુંબિક ઝઘડાઓના હલ વિશે કુરઆનનું માર્ગદર્શન

કુરઆને કરીમમાં કૌટુંબિક ઝઘડાઓને હલ કરવા માટે તબક્કાવાર વિવિધ પ્રકારના પગલાં ભરવાનું માર્ગદર્શન આપવામાં આવ્યું છે. અમને યકીન છે કે જો કુરઆનના આદેશ મુજબ અમલ કરવામાં આવે તો વધુ પડતા ઝઘડાઓ સરળતાથી ખતમ થઈ શકે છે. સુરએ નિસાઅમાં અલ્લાહ તઆલાનો ઈરશાદ છે :

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ
بِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَاصْلِحُوا مَا بَيْنَ يَدَيْكُمْ وَأَطِيعُوا
أَمْرَ اللَّهِ وَالرَّسُولَ فَإِنَّكُمْ أَنْتُمُ الْمُخْلِفُونَ وَاعْلَمُوا أَنَّهُمْ
أَكْبَرُ حَتَّىٰ يَخْرُجُوا مِنْ بُيُوتِهِمْ فَمَا يُؤْمِنُ بِكُمْ فِي بُيُوتِهِمْ
إِلَّا أَنْ تَخْرُجُوا مِنْهَا فَمَا يَكْفُرُ بِكُمْ فِي بُيُوتِهِمْ إِلَّا أَنْ تَخْرُجُوا
مِنْهَا فَمَا يَكْفُرُ بِكُمْ فِي بُيُوتِهِمْ إِلَّا أَنْ تَخْرُجُوا مِنْهَا
كَانَ عَلَيَّ كَبِيرًا (نساء : ૩૬)

પુરુષો (બે કારણોથી) સ્ત્રીઓ પર સરદાર છે. (એક) એ કારણે કે અલ્લાહે એક (પુરુષ વર્ગ)ને બીજા (સ્ત્રી વર્ગ) પર (સ્વાભાવિક) શ્રેષ્ઠતા આપી અને (બીજું) એ કારણે કે તેઓ (સ્ત્રી વર્ગ પાછળ) પોતાનો માલ ખર્ચ કરે છફરી જે સ્ત્રીઓ નેક છે તે તાબેદારી કરે છે અને પતિની ગેરહાજરીમાં પણ અલ્લાહની હિકામતથી (તેના માલ અને આબરૂની) સંભાળ રાખે છે અને જે સ્ત્રીઓની નાફરમાનીનો તમને ડર હોય તો

(પ્રથમ) તેણીઓને (નરમીથી) સમજવો અને (ન માને તો) તેમને બિછાણાંમાંથી જુદી કરી દો અને તે છતાં ન માને તો (સહેજ) મારો, પછી જો તમારું કહું કરવા લાગે તો તેણીઓ પર (સતામણી માટે) બહાનાં ન શોધો, (કારણ કે) નિઃસંદેહ, અલ્લાહ સર્વોપરી (અને) મહતાવાળો છે. (૩૪)

સૂરએ નિસાઅની ઉપરોક્ત બે આયતોમાં પતિ - પત્નિના ઝઘડાને હલ કરવા માટે તબક્કાવાર ચાર પગલાં ભરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

આયત નં ૩૪ ના આરંભે શોહરને કુટુંબનો વડો અને જવાબદાર કરાર દેવામાં આવ્યો છે. કેમ કે વિશ્વનું કોઈ પણ સામુહિક એકમ એક માણસને પ્રમુખ કે સરદાર બનાવ્યા વગર સારી રીતે કામ કરી શકે નહીં એ સ્પષ્ટ છે. ઘરની જવાબદારી અને આગેવાની માટે સામાન્ય રીતે પુરૂષ જ યોગ્ય હોય છે. ઘરના માણસોને શિસ્ત અને ડિસીપ્લિનના પાબંદ બનાવવામાં અને અન્ય બાબતોમાં માર્ગદર્શન અને યોગ્ય રાહ ચીંધવાના કામો પુરૂષ જ વધારે સફળતા પુર્વક કરી શકે છે.

કુટુંબમાં શોહરના વડા અને અમીર હોવાનો મતલબ તાનાશાહી કે મન - મરજી મુજબ વહીવટ કરવાનો નથી. બલકે ઘરની આંતરિક વ્યવસ્થાને જાળવવી અને ઘરના સભ્યોની જરૂરતનો ખ્યાલ રાખીને એમની તાલીમ - તરબિયત માટે ફિકર તેમજ કોશિશ કરવા માટેની જવાબદારી છે.

આ આયતમાં પુરૂષને જવાબદાર અને વડો બનાવવાના બે કારણો પણ દર્શાવવામાં આવ્યા છે.

(૧) અલ્લાહ તઆલાએ પુરૂષને સ્ત્રી કરતાં વધારે શ્રેષ્ઠતા આપી છે. આ જ બાબત એક બીજી આયતમાં આ પ્રમાણે છે :

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ (بقرة: ۲۲۸)

(૨) બીવી - બચ્ચાઓના ખર્ચ અને ભરણ પોષણની સઘળી (આર્થિક) જવાબદારી શોહરના જિમ્મે છે.

આ જ કારણે કુકહાએ કિરામે ઇસ્લામનો આ કાયદો લખ્યો છે કે પત્નિ સદ્દર - માલદાર હોય છતાં એના ભરણ - પોષણ અને રહેઠાણનો ખર્ચ શોહરના જિમ્મે જરૂરી છે. ચાહે શોહર ગરીબ કેમ ન હોય.

આ બધી વિગત જોતાં સમજી શકાય છે કે કોઈ સ્ત્રી પોતે એની મરજીથી પોતાનો ખર્ચ ઉઠાવતી હોય અને શોહર ઉપર બોજ ન નાખતી હોય, બલકે ઘરખર્ચમાં પોતાના પૈસાથી સહાય કરતી હોય, તો પણ શોહરની વડવાઈ અને આગેવાની ઉપર કોઈ અસર નહીં પડે. કેમ કે પુરૂષના વડા અને આગેવાન હોવાનું પ્રથમ કારણ આ છે કે અલ્લાહ તઆલાએ એને સ્ત્રીઓ કરતાં એક પ્રકારે શ્રેષ્ઠતા આપી છે. સામાન્ય રીતે પુરૂષોને એવી જ લાયકાત અને કાબેલિયત આપવામાં આવી છે જેની ઘરની જવાબદારી સંભળાવા અને નિભાવવામાં આવશ્યકતા હોય છે. અલબત્ત આ બધું છતાં કુટુંબના ઘડતર અને વિકાસમાં સ્ત્રીનું યોગદાન કોઈ પણ રીતે પુરૂષ કરતાં ઓછું નથી. ઘરની આંતરિક બાબતોની જવાબદારી સ્ત્રી ઉપર જ છે. કૌટુંબિક જીવનમાં બન્નેનું મુખ્ય યોગદાન છે. બન્ને વચ્ચે સહકાર અને વિશ્વાસના વાતાવરણમાં જ કુટુંબ વ્યવસ્થિત રીતે રહી શકે છે.

સૂરએ નિસાઅની આયત નં ૩૪ માં નેક સ્ત્રીઓની બે ખૂબીઓ વર્ણવવામાં આવી છે.

(૧) નેક સ્ત્રીઓ શોહરની કહયાગરી હોય છે.

(૨) શોહરની ગેરહાજરીમાં એની આબરુ અને માલની હિકાજત કરે છે.

આ બન્ને ખૂબીઓનું વર્ણન અગાઉ વર્ણવવામાં આવેલ હદીસોમાં પણ છે.

આયતના શબ્દો (*خَفِظْتُ لِلْغَيْبِ*) નો મતલબ આ પણ થઈ શકે છે નેક સ્ત્રીઓ એમના શોહરની વાતોની અમાનતદાર હોય છે અને ખાનગી વાતોને છુપી રાખે છે. વિવાહિત જીવનમાં પરસ્પરની ગુપ્તતા, અને એકબીજાની ખાનગી વાતોને છુપાવવી અતિ આવશ્યક બાબત છે, આ જ બુનિયાદી ખૂબીને કુરઆનમાં એક સ્થળે અતિ સુંદર શબ્દોમાં આ રીતે વર્ણવવામાં આવી છે :

'તેણીઓ તમારો લિબાસ છે અને તમે એમનો લિબાસ છો.'

જો કોઈ ઓરત વિશ્વાસુ ન હોય, શોહરની ખાનગી વાતો અન્યોને કહી દેતી હોય, શોહર અને પોતાની શિયળતાની હિકાજત ન કરે અને શોહરની ગેરહાજરીમાં પરાયા માણસોને પોતાના ઘરમાં આવવા દેતી હોય તો આવી સ્ત્રી શોહર માટે ઘણી જ કષ્ટદાયક હોય છે. આવી સ્ત્રી શોહરના કૌટુંબિક જીવનને ખુશ રાખવાના બદલે કડવું અને મુશ્કેલ બનાવી દે છે.

આ આયતમાં પછી એવી સ્ત્રીઓને સુધારવાના તરીકા વર્ણવવામાં આવ્યા છે જે નેક ઓરત જેવી ખૂબીઓ અને આદત ધરાવતી ન હોય. વિવાહિત જીવનની ઝિમ્મેદારીઓ પૂરી ન કરતી હોય. જાઈઝ બાબતોમાં પણ શોહરની વાત માનતી ન હોય. શોહરની આબરુ અને માલની હિકાજત ન કરતી હોય. ખરાબ સ્વભાવની કે બદચલન હોય. આવી સ્ત્રીઓને સુધારવા માટે શોહરને તબક્કાવાર ત્રણ પગલા ભરવાનું માર્ગદર્શન

આપવામાં આવ્યું છે.

પહેલું કામ, નસીહત અને સમજાવટ

નસીહત પૂરી ફિકર, ખેરખવાહી, નરમી અને હિકમત સાથે વારંવાર સમજાવવાનું નામ છે. અલ્લાહ તઆલાના ખોફની યાદ અપાવવી, આખિરતની સજાથી ડરાવવું. નાફરમાન ઓરતને સમજાવવા ખાતર ઓરતના સ્વભાવ અને માનસને સામે રાખીને પૂરી ફિકર અને હિકમતથી ઓરતને સમજાવવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવે તો ઈન્શાઅલ્લાહ માણસ એમાં કામ્યાબ થશે. નસીહતનો મતલબ ડરાવવું, ધમકાવવું કે ગુસ્સો કરવું નથી. ઓરતની ગેરત – સન્માનનો ખ્યાલ કર્યા વગર ખોટી રીતે એને ડરાવવા, ધમકાવવા કે તતડાવવાથી ઓરતનું દિલ તૂટી જાય છે. અને સુધરવાના બદલે એનામાં જિદ અને હઠ પેસી જાય છે.

બીજું કામ, અણગમો વ્યક્ત કરવો.

જો નસીહત અને સમજાવટથી ઓરત સુધરે નહીં તો શોહર પોતાના વર્તન અને સ્વભાવ દ્વારા ઓરત પ્રત્યે અણગમો દર્શાવે. રાત્રે એનાથી અલગ સૂઈ જાય, એની સાથે વાત – ચીત ઓછી કે બંધ કરી દે. એક બિસ્તર ઉપર સૂતા હોય તો મોઢું ફેરવીને સૂઈ જાય. ખુલાસો એ કે શોહર પોતાના સ્વભાવ અને વર્તનમાં પરિવર્તન કરીને અણગમો વ્યક્ત કરે. અમુક સ્ત્રીઓની સુધારણામાં આ તદબીર વધારે કારગર નીવડે છે.

ત્રીજું કામ. હલકી માર - પીટાઈ

સુધારણાની ઉપરોક્ત બન્ને તદબીરો નાકામ થાય અને શોહરને પૂરી આશા હોય કે થોડીક માર પીટથી ઓરત સુધરી જશે તો શોહર આ પગલું પણ ભરી શકે છે. અલબત્ત આ બાબતે અમુક શરતો સામે રાખવી જરૂરી છે.

(૧) પોતાનો ગુસ્સો ઠંડો કરવા કે બદલો લેવાની નિચ્ચતે સ્ત્રીને મારવામાં ન આવે. બલકે સુધારણાની નિચ્ચતે આ કામ કરવામાં આવે. બદલાની ભાવનાથી સંબંધોમાં સુધારના બદલે વધારે ખરાબી આવી જાય છે.

(૨) ઓરતની આદતો સુધારવા માટે કુરઆનમાં દર્શાવ્યા મુજબ પ્રથમ બે તદબીરો અજમાવી લેવામાં આવી હોય અને એનાથી કોઈ ફેર ન પડ્યો હોય, અને માર — પીટાઈથી પણ કોઈ ફરક પડવાની આશા ન હોય તો ફક્ત સુધારણાના નામે કોઈ મકસદ વગર મારવાની પરવાનગી નથી.

(૩) ગમે તેવી સ્થિતિમાં વધારે મારવાની ઈજાઝત શોહરને હરગિઝ નથી. અનેક હદીસમાં સ્ત્રીને એવી રીતે મારવાની સખત મનાઈ છે જેનાથી એને ઈજા થાય. લોહી નીકળે. હાડકું તૂટી જાય. શરીર ઉપર મારનું નિશાન ઉપસી આવે. ચહેરા અને નાક જેવા નાઝૂક અવયવો ઉપર મારવાની પણ સદંતર મનાઈ છે, આવા અવયવો ઉપર હલકી માર—પીટાઈની પણ મનાઈ છે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે છેલ્લી હજ વેળા મેદાને અરફાતના ખુત્બામાં ફરમાવ્યું હતું :

ઓરતો વિશે અલ્લાહથી ડરો. તમે ઓરતોને અલ્લાહની અમાનતમાં લીધી છે. અલ્લાહના નામે એમની સાથે તમે નિકાહનો સંબંધ બનાવીને એમને હલાલ બનાવી છે. તમારો એમના ઉપર હક આ છે કે કોઈ પરાયા પુરૂષને તમારા બિસ્તર ઉપર ન આવવા દે. જો તેણીઓ એ મુજબ ન કરે તો તમે એમને હલકી રીતે મારો. અને તમારા ઉપર એમનો હક આ છે કે યોગ્ય રીતે એમના ખાવા — પીવા અને રહેવાની વ્યવસ્થા કરો.

ઓરતની નાફરમાની અને ખરાબ વર્તનને સુધારવા માટે પ્રથમ બે તદબીરો પછી જેની પરવાનગી આપવામાં આવી છે, એ માર - પીટાઈની તદબીર કોઈ ફરજ કે જરૂરી બાબત નથી. બલકે મજબૂરીના સંજોગોમાં શોહરને એની છૂટ આપવામાં આવી છે. ઈસ્લામ ધર્મ સ્ત્રીને મારવા બાબતે શોહરને પ્રોત્સાહિત કરતો હોય એવું નથી. બલકે આમ ન થાય એની તાકીદ કરવામાં આવી છે. અનિવાર્ય સંજોગોમાં ઓરતને હળવી માર મારવાની પરવાનગી પણ એટલા માટે છે કે માનવીય સમાજના અમુક સમુહોમાં કૌટુંબિક જીવનને ટકાવવા અને આગળ વધારવા માટે એના સિવાય કોઈ બીજો રસ્તો નથી હોતો. ઈસ્લામનો મક્સદ તો એક એવા સમાજની રચના છે જેમાં સ્ત્રીઓના માન - સન્માનને પુરતું મહત્વ આપવામાં આવે. એમને મારવાની વાત તો દૂર, અપશબ્દો કહેવાની પણ મનાઈ છે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમના ઝમાનામાં અમુક લોકોએ આપ સમક્ષ પોતાની બીવીની લાંબી જીભ અને ખરાબ બોલીની શિકાયત એ આશયે કરી કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઓરતને મારવાની છૂટ આપે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે આવા લોકોને મારવાની છૂટ આપવાના બદલે નિકાહના સંબંધો ખતમ કરી લેવાની એટલે કે તલાક આપવાની સલાહ આપી.

મશહૂર તાબેઈ હઝરત અતા રહ. ફરમાવે છે કે ઓરત એના શોહરની નાફરમાની કરે તો પણ શોહરે એને મારવી ન જોઈએ. બલકે ગુસ્સો અને નારાજગી વ્યક્ત કરે. કાઝી ઈબ્ને અરબી

રહ.ના મતે હઝરત અતા રહ.નું આ કથન ઘણું જ મજબૂત અને શરીઅતના આદેશોની પૂરી સમજણ પછી કહેવામાં આવેલી વાત છે.

ઓરતને મારવાની પરવાનગી આપવા પાછળ શરીઅતનો શું ઉદ્દેશ્ય છે, એક હદીસ દ્વારા એને સમજી શકાય છે.

હઝરત અયાસ બિન અબ્દુલ્લાહ રદિ. રિવાયત કરે છે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : અલ્લાહની બંદીઓ એટલે કે ઓરતોને મારો નહીં. ત્યાર પછી હઝરત ઉમર રદિ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમની સેવામાં હાજર થયા અને અરજ કરી કે સ્ત્રીઓ એમના શોહરોની નાફરમાન અને બેખોફ થઈ ગઈ છે. હઝરત ઉમર રદિ.ની શિકાયત પછી આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે એમને મારવાની પરવાનગી આપી તો અનેક સ્ત્રીઓ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમની પત્નિઓ પાસે આવીને એમના શોહરોની શિકાયત કરવા લાગી. આ સ્થિતિ જોઈને આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું કે, મારી પત્નિઓ પાસે ઘણી બધી ઓરતો એમના શોહરો બાબતે મારવાની શિકાયત લઈને આવી છે. જે લોકો એમની સ્ત્રીઓને મારે – પીટે છે, તે સારા લોકો નથી. (અબૂદાવૂદ, ઈબ્નેમાજહ, દારમી)

આ હદીસથી સ્પષ્ટ થાય છે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે સ્ત્રીઓને મારવાને પસંદ કરતા ન હતા. અલબત્ત મારવા બાબતે બિલ્કુલ પાબંદી લગાવી દેવાથી સમાજના અમુક સમુહોની સ્ત્રીઓ નાફરમાન અને હદથી આગળ જતી રહેવાનો ભય હતો એટલે મારવા બાબતે બિલ્કુલ

પાબંદી લગાવવામાં આવી નહીં.

જો પતિ – પત્નિ વચ્ચેનો ઝઘડો આવી રીતે એમના માંહે જ હલ ન થાય, અને બન્ને વચ્ચે ખેંચતાણ એટલી વધી જાય કે સમાજ અને ખાનદાન ઉપર પણ એની અસર પડવા લાગે તો હવે આ એમની પ્રાઈવેટ બાબત ન રહી, બલકે સમાજની સમસ્યા ગણાશે, એટલે આ તબક્કે કુરઆનમાં સમાજ અથવા કાજી (એટલે મુસલમાનોના સામાજિક – સામુહિક હિતોના રક્ષક)ને એમની સમસ્યા હલ કરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે. સૂરએ નિસાઅમાં આ જ બાબત આયત નં ૩૫ માં વર્ણવવામાં આવી છે.

જેનો ખુલાસો આ છે કે જ્યારે પતિ પત્નિના સંબંધ હદથી વધારે વણસી જાય અને તેઓ પરસ્પર ઝઘડો હલ કરી લે એવી કોઈ આશા ન રહે તો મુસલમાન સમાજ એમનો ઝઘડો હલ કરવા માટે બે માણસોને લવાદ કે પંચ તરીકે નક્કી કરી દે. એક માણસ શોહરના ખાનદાનમાંથી હોય અને બીજો ઓરતના ખાનદાનમાંથી.

આ બન્ને માણસો દીનદાર, સમજદાર, મુત્સદ્દી અને નિખાલસ હોવા જોઈએ. એમનું કામ આ હોય કે બન્નેની શિકાયતો અને ઝઘડાના કારણો સાંભળીને બન્ને વચ્ચે સમાધાન કરાવવાની અને જોડ કરવાનો પ્રયત્ન કરે. અલ્લાહ તઆલાનો વાયદો છે કે આ પંચ જો ખેર ખ્વાહી અને લાગણી સાથે સંબંધો સુધારવાના પ્રયત્નો કરશે તો પતિ-પત્નિ વચ્ચે જોડ અને સુલહની કોઈ રાહ નીકળી આવશે. હઝરત ઉમર રદિ. આવા કોઈ ઝઘડામાં બે માણસોને સુલહ માટે મોકલતા અને બન્ને આવીને એવી રિપોર્ટ આપતા કે અમારા પુરતા પ્રયત્નો છતાં

બન્ને વચ્ચે મિલાપ અને સુલહની કોઈ રીત નજર આવતી નથી, તો હઝરત ઉમર રદિ. પંચના બંને માણસોને કહેતા કે તમે બન્નેએ તમારા પુરતા પ્રયાસો કર્યા જ નથી. ફરીવાર કોશિશ કરો. અલ્લાહ તઆલાનો વાયદો છે કે જો આ પંચના માણસો સુધારણાની નિચ્ચતે કોશિશ કરશે તો અલ્લાહ તઆલા પતિ – પત્નિ વચ્ચે સુલહ અને જોડ કરી દેશે.

જો પંચના બન્ને માણસો સુધાર અને સુલહની કોઈ સૂરત કાઢવામાં સફળ ન થાય તો હવે આ ઝઘડાનો હલ આ જ છે કે નિકાહનો સંબંધ ખતમ કરી દેવામાં આવે. આવી સ્થિતિમાં જો શોહર પણ નિકાહનો સંબંધ ખતમ કરવા તૈયાર થઈ જાય તો સમસ્યા વહેલી હલ થઈ જાય છે. એટલે કે એને તલાક આપવા બાબતે તૈયાર કરી લેવામાં આવે. પરંતુ ઝઘડો અને અણબનાવ છતાં શોહર સંબંધ ખતમ કરવા તૈયાર ન હોય તો પંચના માણસોને શોહર રાજી ન હોય છતાં નિકાહ ખતમ કરવાની સત્તા આપી શકાય છે. આ બાબતે મુસલમાનો ફુકહા – વિદ્વાનોના બે મંતવ્યો છે. ઈમામ માલિકના મતે જો પંચના માણસોના મતે નિકાહ ખતમ કરવા સિવાય કોઈ બીજો હલ ન હોય તો પંચના માણસોને જ એ નિકાહ ખતમ કરી દેવાનો અધિકાર છે. બીજા વધુ પડતા ફુકહાએ કિરામના મતે પંચના માણસોને પતિ – પત્નિ વચ્ચેના નિકાહ ખતમ કરવાનો અધિકાર નથી.

પતિ – પત્નિના ઝઘડાઓ ખતમ કરવા અને વિવાહિત જીવનને હર્થુ – ભર્થુ રાખવા માટે સૂરએ નિસાઅની આયત નં : ૩૪ – ૩૫ માં અલ્લાહ તઆલા તરફથી જે ચાર બાબતો દર્શાવવામાં આવી છે, એના ઉપર શરીઅતના સિદ્ધાંતો મુજબ અમલ કરવામાં આવે તો વધુ પડતા કૌટુંબિક ઝઘડાઓ એના

થકી જ હલ થઈ જશે. ઈન્શાઅલ્લાહ. અને તલાક કે છુટાછેડાની નોખત જ નહીં આવે.

તલાક એક અગમતી બાબત છે.

ઈસ્લામની નજરે તલાક સારી બાબત નથી. અનેક હદીસોમાં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે તલાક બાબતે અણગમો દર્શાવ્યો છે. એક હદીસમાં છે :

હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ.થી રિવાયત છે, આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : હલાલ વસ્તુઓમાં અલ્લાહ તઆલાને સૌથી વધારે નાપસંદ વસ્તુ તલાક છે. (અબૂદાવુદ)

શોહર દ્વારા કોઈ છેલ્લી મજબૂરી વગર તલાક આપવું ઘણું જ ખરાબ કામ છે, એ જ પ્રમાણે યોગ્ય કારણ વગર ઓરત તરફથી તલાકની માંગણી કરવી પણ અલ્લાહ અને એના રસૂલને નારાજ કરનારી બાબત છે. હદીસ શરીફમાં આવે છે :

જે સ્ત્રી વગર કારણે એના શોહરથી તલાકની માંગણી કરે છે, એના ઉપર જન્નતની ખુશ્બૂ પણ હરામ છે. (અહમદ, તિરમિઝી, અબૂદાવુદ)

પતિ – પત્નિ વચ્ચે ઝઘડો કરાવીને એમને અલગ કરવાથી શયતાન કેટલો ખુશ થાય છે એનો અંદાજો નીચેની હદીસથી કરી શકાય છે :

હઝરત જાબિર રદિ.ની રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું :

ઈબ્લીસ પાણી ઉપર પોતાનો તખત અને સિંહાસન બિછાવે છે, પછી વિવિધ લશ્કરો અને ટુકડીઓ વિવિધ દિશાઓ અને પ્રદેશોમાં રવાના કરે છે. જે કોઈ સૌથી વધારે મોટો ફિત્નો ફેલાવીને આવે એ ઈબ્લીસનો સૌથી વધારે નિકટનો માણસ

ગણાય છે. એક ચેલો આવીને વર્ણવે છે કે મેં આવું તેવું કામ કર્યું છે, પણ ઈબ્લીસ એનાથી ખુશ નથી થતો. છેલ્લે જ્યારે કોઈ ચેલો આવીને એમ કહે છે કે મેં ફલાણા માણસને એટલો બહેકાવ્યો કે એના અને એની પત્નિ વચ્ચે છુટાછેડા કરાવી દીધા તો ઈબ્લીસ એનું આ પરાક્રમ સાંભળીને ખુશ થઈ જાય છે, એને પાસે બોલાવીને, ગળે વળગાડીને કહે છે કે તે ઘણું મહાન કાર્ય કર્યું છે. (મુસ્લિમ શ.)

ઉપરોક્ત હદીસથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પતિ - પત્નિ વચ્ચેના અણબનાવથી શયતાનને સૌથી વધારે ખુશી થાય છે. બન્ને વચ્ચે જુદાઈ કરાવનાર ચેલાને શયતાન શાબાશી આપે છે. એને ગળે વળગાડે છે. તલાક અને જુદાઈ ઉપર શયતાનને આટલી બધી ખુશી એટલા માટે થાય છે કે એના પરિણામે ઘર બરબાદ થાય છે, બે ખાનદાનો વચ્ચે અદાવત અને દુશ્મનીના બીજ રોપાય છે, અને ત્યાર પછી અનેક પ્રકારની બુરાઈઓ ફેલાવવાના વધારે મોકા શયતાનને મળે છે.

તલાક, મજબૂરીની જરૂરત છે.

નિકાહ તોડવા કે તલાક આપવી કે લેવી, ચાહે કેટલું ખોટું અને ખરાબ કામ હોય, પણ ઘણી વખતે એ આવશ્યક અને જરૂરી થઈ પડે છે એનો પણ ઈન્કાર ન કરી શકાય.

કોઈકવાર પતિ - પત્નિ વચ્ચે સ્વભાવમાં સમાનતા નથી હોતી, બન્નેવ જણા સમજદાર, દીનદાર હોવા છતાં એકબીજા સાથે નિભાવ નથી કરી શકતા, કેમ કે બન્નેવી આદતો અને પસંદ - નાપસંદની બાબતોમાં જમીન - આસમાનનું અંતર હોય છે. આવી સ્થિતિમાં સુધારણા અને સુલહના પ્રયત્નો કામ્યાબ ન થાય છતાં બન્નેને પરાણે નિકાહના બંધનમાં જકડી

રાખવા, એ બંને માટે પણ હિતાવહ નથી અને સમાજ માટે પણ હિતાવહ નથી. વિવાહિત જીવન પરસ્પરની મુહુબ્બત, વિશ્વાસ અને સહકારના માહોલમાં જ આગળ વધી શકે છે. બદગુમાની, અવિશ્વાસ, નફરત અને અદાવતના વાતાવરણમાં નિકાહનો મક્સદ પૂરો થઈ શકે નહીં.

ઈસ્લામમાં આવા સંજોગોને સામે રાખીને જ નિકાહ ખતમ કરવાનો દરવાજો ખુલ્લો રાખવામાં આવ્યો છે. તલાક અને છુટાછેડા ખરાબ બાબત હોવા છતાં એની સદંતર મનાઈ નથી કરવામાં આવી. જીવનના બુનિયાદી અને આવશ્યક તકાદાઓને બરબાદ ન કરી શકાય. બલકે એનો યોગ્ય બંદોબસ્ત કરવાની જરૂરત છે. શહેરના વિકસિત અને પોશ એરિયાના ભુગર્ભમાં ગટર લાઈન જરૂર હોય છે. કોઈ શહેરની મ્યુનિસિપાલિટી એવું નક્કી કરે કે આપણા શહેરમાં ગંદા પાણીની લાઈનની જરૂરત જ નથી તો એ શહેરના કેવા હાલ થાય ? બધી જ સડકો અને રસ્તાઓ ગંદા પાણી અને કીચડના કારણે ચાલવાને કાબેલ પણ ન રહે. દુર્ગંધ અને ગંદકીના કારણે રહેવું અશક્ય થઈ પડે.

તલાકની આવશ્યકતાનો સ્વીકાર.

સો – પચાસ વરસ પહેલાં ઈસ્લામની તલાક પ્રથા બાબતે અનેક પ્રકારના વાંધા અને વિરોધ દર્શાવવામાં આવતા હતા. અલબત્ત આજે દુનિયાએ જોઈ લીધું છે કે જે બાબતને ઈસ્લામની ખામી ગણાવવામાં આવતી હતી, એ ઈસ્લામની ખૂબી જ હતી. અને આજે વિશ્વના બધા જ ધર્મો અને કાયદાઓમાં તલાકની માન્યતાને સ્વીકારી લેવામાં આવી છે.

હિંદુ ધર્મમાં (છેલ્લી સદીઓમાં એના પ્રવક્તાઓના કહેવા મુજબ) તલાકની કોઈ જોગવાઈ ન હતી. પરંતુ પાછળથી

ભારતની પાર્લામેન્ટમાં હિંદુ સાંસદ સભ્યો દ્વારા હિંદુ કોડ બિલ મંજૂર કરવામાં આવ્યું, જેમાં તલાકની જોગવાઈનો ઉમેરો કરવામાં આવ્યો. પરંતુ જે આકરી શરતો અને પાબંદીઓ સાથે હિંદુ કોડ બિલમાં તલાક કે છુટાછેડાની જોગવાઈ રાખવામાં આવી છે, એનાથી હિંદુ સમાજની તલાકની જરૂરત પૂરી નથી થતી, એટલા માટે જ હિંદુ પતિઓ ઘણીવાર એમની સ્ત્રીથી અલગ થવા માટે ધર્મપરિવર્તનની રાહ અપનાવે છે.

ઈસાઈઓમાં પણ તલાકની જોગવાઈ ન હતી, પણ ધીરે ધીરે બધા જ ઈસાઈ દેશોમાં સમાજની માંગણી અને દબાવમાં આવીને છુટાછેડાના કાયદાઓ બનાવવામાં આવ્યા. તલાકની માંગણી કરનાર ફક્ત પુરૂષો જ ન હતા. બલકે નારી સંસ્થાઓ પણ તલાકના કાયદાઓ બાબતે દબાણ બનાવવામાં બધાથી આગળ હતી. પશ્ચિમના દેશોમાં તલાકને કોર્ટ — કચેરીને આધીન બનાવવામાં આવી છે, છતાં જે પ્રમાણે તલાકનો રેશિયો વધી રહ્યો છે, અને નિકાહ — તલાક એક તમાશો બની ગયા છે એના કારણે એમના કૌટુંબિક જીવનનું ચેન — સુકૂન વેર વિખેર થઈ ગયું છે.

તલાકનો અધિકાર કોને ?

આ બાબતે તો બધા જ સહમત છે કે અમુક તમુક સંજોગોમાં તલાક એક આવશ્યક માનવીય જરૂરત બની જાય છે. વિવાહિત જીવન સંપૂર્ણ રીતે ફેલ થઈ જવા છતાં પતિ — પત્નિને પરાણે વિવાહના બંધનમાં જકડી રાખવાં, એ બન્ને ઉપર અને સમાજ ઉપર પણ બોજ અને જુલમ છે. અલબત્ત પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે તલાકનો અધિકાર કોને આપવો ન્યાયસંગત કહેવાશે અને ઓછું નુકસાનકારક રહેશે ? આ બાબતે નીચે મુજબની

શક્યતાઓ વિચારી શકાય છે.

(૧) સામુહિક રીતે બંનેને તલાકનો અધિકાર અને હક આપવામાં આવે. જેમ બંનેની સહમતિથી નિકાહ થયા હતા, એ જ પ્રમાણે નિકાહ ખતમ કરવા અને છૂટા પડવાની ક્રિયા પણ બંનેની સહમતિથી જ અંજામ આપવામાં આવે.

ઈસ્લામી શરીઅત આ રીત સાથે સહમત છે. એટલે કે પતિ – પત્નિ બંને સહમતિથી નિકાહથી છૂટા થવા માંગે તો છૂટા થઈ શકે છે. ઈસ્લામિક કાયદા એટલે કે ફિકહમાં એને 'ખુલઅ' કહેવામાં આવે છે. કુરઆન અને હદીસ શરીફમાં પણ ખુલઅનો ઉલ્લેખ છે. અલબત્ત યાદ રાખવું જોઈએ કે ઈસ્લામ મુજબ નિકાહ ખતમ કરવાનો ફક્ત આ એક જ તરીકો નથી, બલકે અન્ય તરીકાઓ અને રીતો પણ છે, જેમ કે આગળ આવી અમે વર્ણન કરીશું.

(૨) નિકાહ ખતમ કરવાનો અધિકાર ફક્ત પુરૂષને આપવામાં આવે. ઈસ્લામી શરીઅતમાં આ રીત પણ અપનાવવામાં આવી છે. પહેલી નજરે આ બાબત અચંબો થાય એવી છે, કારણ કે નિકાહનો સંબંધ તો બંનેની સહમતિથી બંધાય પણ એને ખતમ કરવાનો અધિકાર ફક્ત એક પક્ષ (શોહર)ને જ આપવામાં આવે ! પરંતુ વિવિધ પ્રકારની હિકમતો અને દીર્ઘકાળી ફાયદાઓ સામે રાખીને (જેની વિગત આગળ આવી રહી છે) અલ્લાહ તઆલાએ તલાકનો અધિકાર પુરૂષને આપ્યો છે. અલબત્ત સાથે જ પુરૂષોને તાકીદ કરવામાં આવી છે કે તેઓ તલાકના અધિકારનો અતિરેક ન કરે, ખોટી રીતે ઉપયોગ ન કરે, ઉપરાંત જરૂર પડ્યે તલાક આપવાની સુંદર રીત પણ કુરઆન અને હદીસમાં દર્શાવી દેવામાં આવી.

(૩) ત્રીજી શક્યતા આ છે કે ફક્ત સ્ત્રીને જ તલાકનો અધિકાર આપવામાં આવે. ઈસ્લામી શરીઅત આ બાબતે સહમત નથી. ઈસ્લામી કાયદા મુજબ નિકાહ ખતમ કરવાનો અધિકાર એકતરફી રીતે ઓરતને આપવામાં નથી આવ્યો. આવું સ્ત્રીના ફાયદાને સામે રાખીને જ કરવામાં આવ્યું છે. ઓરતને તલાકની સત્તા ન આપવાના અસબાબ અને કારણો વિશે આગળ ચર્ચા આવી રહી છે. એકતરફી રીતે ઓરતને તલાકની સત્તા ન આપવા છતાં ઈસ્લામી કાયદામાં આ બાબતે પૂરતી તકેદારી લેવામાં આવી છે કે ઓરત ઉપર જુલમ - ઝ્યાદતી ન થાય. અને જો આમ થાય અને શોહર તરફથી ઓરતના હકો અદા કરવામાં ન આવે તેમજ તેણી ઉપર જુલમ કરવામાં આવતો હોય તો ઓરત કાઝી પાસે જઈને, પોતાની વાત પુરવાર કરીને નિકાહ ખતમ કરાવવાનો અધિકાર ધરાવે છે.

(૪) ચોથી સૂરત આ હોય શકે છે કે તલાક અને છુટા થવાનો અધિકાર બંનેમાંથી કોઈ એકને પણ આપવામાં ન આવે, બલકે તલાક કે છુટાછેડાની સંપૂર્ણ સત્તા કોઈ અદાલતને આપવામાં આવે. પતિ - પત્નિમાંથી જે કોઈ નિકાહ ખતમ કરવા ઈચ્છે, તે અદાલતમાં જઈને તલાકની માંગણી, એના કારણો, અસબાબ વગેરે પુરાવા સાથે રજૂ કરે, જજ સાહેબ બીજા પક્ષને બોલાવીને આરોપોનો જવાબ આપવાનો મોકો આપે, પછી જો જજની નજરે તલાકની માંગણી યોગ્ય કારણો મુજબ લાગે તો બંને વચ્ચેના નિકાહ ખતમ કરી દે, નહિતર તલાકની માંગણી ફગાવી દે.

વર્તમાન સમયમાં માનવ રચિત કૌટુંબિક કાયદાઓમાં સામાન્ય રીતે તલાકનો અધિકાર અદાલતને જ સોંપવામાં આવે

છે, અને કહેવામાં આવે છે પુરૂષ પાસેથી તલાકનો અધિકાર લઈને અદાલતના હાથમાં આપી દેવાથી તલાકની ઘટનાઓ ઓછી થશે. ઓરતો ઉપર થતો જુલમ ઓછો થશે અને એમના કૌટુંબિક અધિકારોની રક્ષા થશે. ઈસ્લામ મુળભૂત રીતે આ વિચારસરણીથી સહમત નથી. આગળ અમે દર્શાવીશું કે જે દેશોમાં કોર્ટ મારફતે તલાકનો કાયદો લાગુ કરવામાં આવ્યો છે, ત્યાંના સર્વેમાં આ બાબત સામે આવી છે કે તલાક અને છુટાછેડાને કોર્ટના આદેશ સાથે જોડી દેવાથી તલાકની ઘટનાઓ એન એનો રેશિયો ઘટવાના બદલે વધી ગયો છે અને સ્ત્રીઓ ઉપર થતા અત્યાચારોમાં પણ કોઈ કમી નથી થઈ. આ કાયદાથી સ્ત્રીઓ અને સમાજને લાભ ઓછો, નુકસાન વધારે થઈ રહ્યું છે.

અદાલતને છુટાછેડાનો અધિકાર. કેટલો યોગ્ય ?

સહુપ્રથમ આ મુદ્દે ચર્ચા કરી લેવી જોઈએ કે ઈસ્લામી શરીઅતે તલાકનો અધિકાર સંપૂર્ણ રીતે અદાલતને કેમ આપ્યો નથી ? જ્યારે કે આ બાબત સહુથી વધારે તર્કસંગત લાગે છે, કેમ કે શોહર અને ઓરત, આવા મામલામાં બે પક્ષકારો હોય છે. અને બંનેમાંથી ગમે તે કોઈ ક્ષણિક આવેશ કે નારાજગી કે કોઈ નાની ઘટનાના પ્રભાવમાં આવીને પણ તલાકની માંગણી કરી શકે છે. અને જજ એક નિષ્પક્ષ તેમજ સમજદાર વ્યક્તિ હોય છે, આવી સ્થિતિ એ જ નિર્ણય કરી શકે છે કે તલાકની માંગણી કોઈ વિશેષ ઘટનાના પ્રભાવે ક્ષણિક છે કે પછી સાચે જ બન્ને વચ્ચે એટલું બધું અંતર આવી ગયું છે કે હવે નિકાહનો સંબંધ બાકી રહે એ શક્ય નથી.

આ મુદ્દાને સમજવા માટે જરૂરી છે કે સહુપ્રથમ નિકાહના

સંબંધનો મતલબ શું છે એ સમજવામાં આવે.

નિકાહ કોઈ સાદો – સૂકો, ઉમળકા અને લાગણી વગરનો, સ્વાર્થ આધારિત કાનૂની સંબંધ નથી. નિકાહના સંબંધની સફળતાનો પૂરો આધાર પતિ – પત્નિ વચ્ચેના પ્રેમસંબંધ અને એકતા ઉપર છે. બંનેને એક બીજા પ્રત્યે પૂરો વિશ્વાસ હોય, અને પરસ્પર પ્રેમ – મુહુબ્બત, એકરૂપતા, અને વિશ્વાસની લાગણીથી જોડાયેલા હોય એ જરૂરી છે. એના વગર ફક્ત કાનૂની બંધનથી નિકાહના સંબંધને ટકાવી રાખવો અઘરો છે. અને જો કોઈ નિકાહ આવી રીતે બાકી રાખવામાં આવે તો ખુશીઓ અને ઉમંગોના બદલે આ નિકાહ બંને માટે એક સજા અને તકલીફનું બંધન બનીને રહી જશે.

અત્રે આ યાદ રાખવું જરૂરી છે કે નિકાહનો સંબંધ નાઝુક, ખાનગી અને પવિત્ર હોય છે. પત્નિથી એનો પતિ નારાજ થઈ જાય અને દિલ ઉઠી જાય, દિલમાં નફરત અને ઘૃણા પેસી જાય એના એટલા બધા કારણો હોય શકે છે કે કદાચ એની લિસ્ટ પણ ન બનાવી શકાય. તલાકના કારણો – પરિબળો પણ એટલા વિવિધ હોય શકે છે કે અદાલતમાં એની ચર્ચા કરવી અથવા પૂરવાર કરવા સ્ત્રી કે પુરૂષના હિતમાં ન હોય, બલકે એને ખાનગી રાખવામાં જ ઓરતનું હિત સમાયેલું હોય છે. નીચેના અમુક ઉદાહરણો દ્વારા આ બાબતને સમજી શકીએ છીએ.

(૧) માની લઈએ કે ખાલિદ અને ઝયનબના નિકાહ થયા. બન્ને પોતાના સ્થાને નેક, સમજદાર અને સજજન છે. અલબત્ત બન્નેની આદત અને સ્વભાવમાં જમીન – આસમાનનો ફરક છે. સ્વભાવમાં સમાનતા ન હોવાના કારણે બન્ને વચ્ચે નાની નાની વાતોમાં તુ તુ મે મે થતી રહી છે. રોજ રોજના કંકાસના કારણે

હવે બન્નેને એક બીજાથી નફરત અને ઘૃણા થઈ ગઈ છે. હવે ખાલિદના દિલમાં ઝયનબ માટે કોઈ જગ્યા નથી. આવી સ્થિતિમાં ખાલિદ ઝયનબથી છુટાછેડા લેવા અદાલતમાં દાવો કે અરજી કરે તો અદાલત એને છુટાછેડાની પરવાનગી નહીં આપે. કેમ કે અદાલતની નજરે ઝયનબ દ્વારા કોઈ એવું અયોગ્ય કાર્ય નથી કરવામાં આવ્યું કે એને છુટાછેડાને પાત્ર સમજવામાં આવે. હવે ખાલિદ પાસે બે જ રસ્તા છે, ઝયનબ ઉપર બદકારી જેવા ખોટા આરોપો લગાવીને જૂઠા ગવાહો રજૂ કરીને ઝયનબથી છુટકારો મેળવે. આવી સ્થિતિમાં ખાલિદ અલ્લાહ તઆલાનો મોટો ગુનેગાર ઠરશે, ઉપરાંત ઝયનબનું ચરિત્ર સમાજની નજરમાં ખરાબ બની જશે. પરિણામે ઝયનબને બીજું ઠેકાણું મળવું પણ અઘરું થઈ પડશે. બીજો રસ્તો એ હશે કે અદાલતના ફેસલાના કારણે ખાલિદ ઝયનબને પોતાના નિકાહમાં જ રાખે, આવી સ્થિતિમાં સ્પષ્ટ છે કે ખાલિદનું દિલ ઝયનબથી રાજી નથી એટલે ઝયનબના વિવાહિત હકો અદા કરશે નહીં, અદાલત કે કાનૂનના ડરથી ઝયનબને ખર્ચ આપે, છતાં ઝયનબને ખાલિદના ઘરમાં કોઈ માન – સન્માન કે સ્થાન નહીં મળે. ભરણ – પોષણના ખર્ચ કરતાં આવું માન – સન્માન વધારે જરૂરી છે.

(૨) શોહર એની બીવી વિશે ઘણો ગેરતમંદ હોય છે. માની લ્યો કે એને પત્નિ બાબતે ખરાબ ચરિત્રની શિકાયત છે. શોહર તરફથી અનેકવાર ટોકવા અને રોકવા છતાં પત્નિ એની આદત સુધારતી નથી. હવે શોહરે મજબૂર થઈને નિકાહ ખતમ કરવાનો નિર્ણય કરી લીધો. જો શોહરને તલાક આપવાનો અધિકાર હોત તો યુપચાપ તલાક આપીને પત્નિને રવાના કરી દેત. આમ શોહરને રાહત થઈ જાત અને ઓરતની બદનામી પણ ન થાત.

અને શક્ય છે કે પોતાની હરકતથી તોબા કરીને બીજા ઠેકાણે સારી રીતે જીવન પસાર કરી લેત. પરંતુ તલાકનો અધિકાર અદાલતને આપવાના કારણે પતિ - પત્નિ સામે બધા રસ્તાઓ બંધ જતા હોય છે. જો શોહર અદાલતમાં જઈને સાચી સ્થિતિ વર્ણવીને તલાકની માંગણી કરે તો સ્ત્રી તો જજના ફેસલા પહેલાં જ સમાજ અને સંસ્કારની દષ્ટિએ મરી જશે, એનું સામાજિક સ્થાન અને મોભો બરબાદ થઈ જશે, ચાહે પછી અદાલત એને નિર્દોષ જાહેર કરી દે. એમાંયે આવો કેસ વકીલો અને પત્રકારોના હાથમાં ચડી જાય તો પછી અલ્લાહની પનાહ !

બનાવટી આરોપો ઘડવામાં ન આવે અને જૂઠા ગવાહો ઉભા કરવામાં ન આવે તો ખરાબ ચરિત્રનો દાવો પૂરવાર કરવો આસન નથી. શોહર જો ફક્ત સાચી વાત જ રજૂ કરવાનો આગ્રહ રાખે તો તે પોતાનો દાવો પૂરવાર કરી જ ન શકે. અને તલાક આપવાનો અધિકાર અદાલત દ્વારા મળે જ નહીં. અને પછી આવી સ્થિતિમાં તે કેવી રીતે બાકીનું જીવન ઓરત સાથે વિતાવી શકે ? કાયદાકીય રીતે એમનો વિવાહિત સંબંધ ભલે બાકી રહે, પરંતુ વાસ્તવમાં બંને જણા એકલા જ રહેશે. આવી સ્થિતિમાં સ્ત્રીએ વધારે વેઠવાનું આવે. આવા સંજોગોમાં તો ઘણા સજજન અને ખાનદાની લોકો એમનો કેસ અદાલતમાં લઈ જ નથી જતા, અને કડવો ઘુંટડો ભરીને બેસી રહે છે. નેઅમત અને ખુશી મેળવવાની નિચ્યતે કરેલા નિકાહ એમના માટે માનસિક તકલીફ અને મોટા દુખનો સબબ બની જાય છે.

અદાલતને તલાકનો અધિકાર અને તલાકનું પ્રમાણ

તલાકનો અધિકાર અદાલતના હાથમાં આપવાથી તલાકની ઘટનાઓ ઓછી થશે કે વધશે ? એ કાયદાની જોગવાઈ ઉપર

મોકૂફ છે. જે દેશોમાં તલાકના અસબાબ અને કારણો, વિશેષ કરીને ઓરતથી સલગ્ન બાબતોને બહોળી પ્રમાણમાં છુટાછેડાના કારણો તરીકે સમાવવામાં આવી છે, ત્યાં અદાલત સાથે જોડાયેલી બાબત હોવા છતાં તલાકની ઘટનાઓ વધી ગઈ છે. પત્નિને કોઈ નાની બાબતે પણ શોહરથી અણગમો થઈ ગયો, કોઈવાર ક્ષણિક આવેશ અને ગુસ્સામાં જ નિર્ણય કરી લીધો કે શોહર સાથે મારો નિભાવ નથી થઈ શકતો, અને અદાલતમાં ચાલી ગઈ, તો અદાલતની નજરે ફક્ત આટલી બાબત છુટાછેડા માટે પૂરતી છે કે ઓરત કોઈ પણ રીતે શોહર સાથે રહેવા માંગતી નથી, એટલે જજ સાહેબ નિકાહ ખતમ કરી નાખે છે, કારણ કે સ્ત્રીનો આવો આગ્રહ એટલા માટે જ હશે કે શોહર તરફથી એને કોઈ મોટી તકલીફ પહોંચી હશે, ચાહે ઓરત એને અદાલતમાં પૂરવાર ન કરી શકી હોય. દરેક સ્થિતિમાં સ્ત્રીને જ મઝલૂમ સમજવાનો વર્તમાન દષ્ટિકોણ આવા કાયદા અને અદાલતી કાર્યવાહીનો સબબ બને છે. આમ થવાથી ઘણીવાર શોહર અને બાળકોના અધિકારો ઘણા જ પ્રભાવિત થાય છે. વિશેષ કરીને શોહરે મોટું આર્થિક નુકસાન ઉઠાવવું પડે છે. એવું પણ બને છે કે ગુસ્સો અને આવેશ ઓછો થયા પછી ઓરતને પસ્તાવો થાય છે અને ફરી પાછી શોહર સાથે નિકાહ કરવા ઈચ્છે છે પણ શોહર પાછલા અનુભવના આધારે એ ઓરતને ફરીવાર પોતાના નિકાહમાં સ્વીકારતો નથી.

તલાક લેવાના કારણોનું વર્તૂળ વધારે વિશાળ કરવાથી જ પશ્ચિમના દેશોમાં નિકાહ અને તલાક એક પ્રકારનો ખેલ – તમાશો બની ગયા છે. વિવાહિત સંબંધો કમઝોર અને બિનટકાઉ સમજવામાં આવે છે. તલાકની ઘટનાઓ ઘણી જ વધી ગઈ છે.

રોજ રોજના છુટાછેડાના બનાવોના કારણે સૌથી વધારે નુકસાન બાળકોનું થઈ રહ્યું છે. સ્ત્રી-પુરૂષની વાસના અને મોજ-શોખના ભોગે જન્મ લેતા બાળકો માતા-પિતાની છત્રછાયા અને કેળવણી વગર લાવારિસ અને આવારા જીવન જીવે છે. અનેક પ્રકારની બીમારીઓ, માનસિક અને શારિરીક તકલીફોના શિકાર હોય છે. સરકાર એમની તાલીમ અને કેળવણી માટે ગમે તેટલી સુંદર વ્યવસ્થા કરે, માતા - પિતાની હુંફ અને લાગણીસભર કેવળવણી વગરના બાળકોની સંખ્યા દિવસે દિવસે વધતી જઈ રહી છે. અને સમાજ માટે ખતરો ઉભો કરી રહ્યા છે. આ બાળકો ઘણી જ સરળતાથી ગુનાખોરીના રવાડે ચડી જાય છે. નશાખોરી અને કુટેવોના શિકાર થઈ જાય છે. અને એમની યુવાની દેશની પ્રગતિ અને વિકાસના બદલે ખંડનાત્મક કાર્યોમાં વપરાય છે.

અદાલતના હાથમાં તલાકનો અધિકાર આપીને તલાકના અસબાબ અને કારણો કાયદાકીય રીતે સિમિત રાખવામાં આવે તો બીજા પ્રકારના ગંભીર પ્રશ્નો ઉભા થઈ જાય છે. વાસ્તવમાં એનાથી પણ તલાકની ઘટનાઓ ઓછી નથી થતી, એ અનુભવની વાત છે. ઉદાહરણ તરીકે અદાલત દ્વારા નક્કી કરી દેવામાં આવે કે શોહરને તલાકનો અધિકાર પત્નિના ખરાબ ચરિત્ર અથવા એવા જ કોઈ બીજા કારણોના પૂરાવા રજૂ કરવાથી જ મળી શકે છે, અને સાચે જ પત્નિએ આવો ગુનો કર્યો હોય, શોહર જાણતો હોય, તો પણ આવા ગુનાઓ અતિ ખાનગી અને ગુપ્ત રીતે કરવામાં આવતા હોવાથી શોહર એના સાચા પૂરાવા રજૂ ન કરી શકે. આમ છતાં કેસ દરમિયાન તલાકના

આવા કારણો વિશે અદાલતમાં ચર્ચા કરવી, વકીલો દ્વારા વાળની ખાલ ઉતારીને ગરમ ગરમ ચર્ચા, દલીલબાજી, વગેરે એક ઓરત માટે અને સભ્ય સમાજ માટે કેટલી હદે યોગ્ય છે ?

એમાંયે સમાચારોને સનસનીખેઝ અને રોમેન્ટિક બનાવીને પ્રસારિત કરતા આપણા પ્રસારણ માધ્યમો (મીડીયા) આવી ઘટનાઓને એમના સ્વાર્થ સાધવા માટે એક સોનેરી તક સમજે છે. આવી સ્થિતિમાં અદાલતનો ફેસલો જે કંઈ હોય, સ્ત્રી બિચારી ક્યાંયે મોંઢું બતાવવાને કાબેલ નથી રહેતી.

જો પત્નિએ કોઈ બદકારી, પાપ કે ગંભીર ગુનો નથી કર્યો, જેનાથી શોહરને તલાકનો અધિકાર મળે, પણ પત્નિની બીજી નાની મોટી અણગમતી બાબતોના કારણે અને સ્વભાવમાં સમાનતા ન હોવાથી શોહરના દિમાગમાં પત્નિ પ્રત્યે નફરત પેસી ગઈ છે, અને કોઈ પણ રીતે એનું દિલ પત્નિ સાથે રહેવા માનતું નથી, તો આવી સ્થિતિમાં શોહર સામે બે જ રસ્તા રહે છે

જો શોહર એવું ઈચ્છે કે મારે જુદું નથી બોલવું અને જૂઠો કેસ નથી કરવો, તો પછી એ અદાલતમાં જશે જ નહીં, અને જશે તો ફાવશે પણ નહીં, એટલે કાયદાકીય રીતે નિકાહ બાકી રહેશે, પરંતુ કોઈ પણ પ્રકારની લાગણી, ઉમંગ કે ઉમળકો અને હેત – પ્રેમની ભાવના વગરનું જીવન બંને માટે માનસિક તણાવ અને તકલીફનો સબબ બની જશે. એમના રોજના ઝઘડાના કારણે સમાજ અને ખાનદાન પણ તંગ આવી જશે. પત્નિ પ્રત્યે દિલમાં નફરત અને ધૃણા લઈને ફરતો શોહર કદાચ કાયદાની બીકે ઓરતને ભરણ – પોષણનો ખર્ચ તો આપી દેશે, પણ પત્નિને કોઈ પ્રકારની મુહબ્બત નહી આપી શકે. સાચું શારિરીક સુખ

પણ બંને જણા ભોગવી નહીં શકે. આવા નિકાહ બાકી રાખવા એ બંને માટે પણ હિતાવહ નથી, અને સમાજ માટે પણ લાભદાયી નથી. અને જો આ યુગલ યુવાન છે તો અન્ય અનેક ખરાબીઓ પેદા થવાનો ખતરો છે. કાં તો બંને જણા લગ્નાતાર એમની લાગણીઓ અને ઉમંગોનું ખુન કરતા રહશે અથવા વાસનાના પ્રવાહમાં તણાયને પોતાની શારિરીક ભુખ સંતોષવાના ગુનાહિત રસ્તાએ ચડી જશે અને પોતાની ઈજ્જત - પવિત્રતાને બરબાદ કરી દેશે.

અને જો શોહર એવું નક્કી કરી લે કે, ગમે તેમ મારે આ અણગમતી પત્નિથી છુટકારો મેળવવો છે, તો એ વધારે ગંભીર બાબત છે. વકીલોની સલાહથી પુરૂષ એની પત્નિ ઉપર અનેક પ્રકારના ગંભીર આરોપો લગાવીને તલાકની માંગણી કરશે. જૂઠા આરોપો લગાવીને એને પૂરવાર કરવા જૂઠા પુરાવાઓ અને ગવાહો રજૂ કરશે. વર્તમાન સમયમાં લોકોમાંથી સંસ્કાર, સચ્ચાઈ અને ભલાઈ ઝડપથી ખતમ થઈ રહી છે, અને દોલતને જ સર્વસ્વ સમજવામાં આવે છે, મોટા હોશિયાર વકીલોની સઘળી કાબેલિયત તગડી ફીસ લેવા ખાતર સત્યને અસત્ય અને અસત્યને સત્ય પૂરવાર કરવા પાછળ ખર્ચાય રહી છે, એવી સ્થિતિમાં શોહર માટે ખોટા આરોપો ઘડવા અને એને પુરવાર કરવા માટે ભાડાના ચાલાક ગવાહો ઉભા કરવા કોઈ અઘરું કામ નથી. અને પછી અદાલતનો ફેસલો જે કંઈ હોય, પુરૂષના ગંભીર આરોપોના કારણે સ્ત્રીનું ભવિષ્ય લગભગ અંધકારમય બની જશે એ નક્કી છે. સ્ત્રીનું ચરિત્ર સમાજ અને ખાનદાનની નજરે શંકાસ્પદ થઈ જ જશે. એક સ્ત્રી માટે એનાથી વધારે શું નુકસાન હોય શકે છે ?

જૂઠા કેસ દ્વારા પણ જો પુરૂષને પત્નિથી છુટકારો મળવાની આશા ન રહે તો પછી પુરૂષ અન્ય ગુનાહિત તરીકાઓ પણ અપનાવે છે. કેટલીયે નિર્દોષ સ્ત્રીઓ વિશ્વના અનેક દેશોમાં મારી નાખવામાં આવી અથવા સળગાવી દેવામાં આવી, ફક્ત એટલા માટે કે પુરૂષને એમનાથી નફરત હતી, અને તલાક આપવા માટે કાનૂની રસ્તાઓ બંધ હતા. આવી પત્નિઓથી છુટકારો મેળવવા કોઈને કોઈ અકસ્માતના બહાને સ્ત્રીને મારી નાખવામાં આવે છે. આપણા દેશમાં સ્ત્રીઓના મારી નાખવા અને સળગાવી દેવાની અનેક ઘટનાઓ સમાચારોમાં આવતી રહે છે. દહેજની ખોટી માંગણી ઉપરાંત અનેક બહાના હેઠળ સ્ત્રીઓ ઉપર અત્યાચાર કરવામાં આવે છે અને પછી છુટવા માટે અકસ્માતે મારી નાખવામાં આવે છે. હવે વિચારવાનું આ રહે છે ૧૦૦ સ્ત્રીઓ તલાકશુદ્ધ થઈ જાય એ વધારે હિતાવહ છે કે પછી ૫૦ સ્ત્રીઓને જાનથી મારી નાખવામાં આવે એ વધારે બેહતર છે ?

સુપ્રિમ કોર્ટનો ફેસલો અને તલાકનો પ્રશ્ન.

અમુક વરસો પહેલાં ચાર હિંદુ સ્ત્રીઓએ એમના પતિ દ્વારા ઈસ્લામ અંગીકાર કરી લેવા બાબતે દાવો કર્યો ત્યારે સુપ્રિમ કોર્ટે એક ઉહાપોહ ઉભો કરનાર ફેસલો આપીને યુનિફાર્મ સિવિલ કોડ લાગુ કરવાની જરૂરત દર્શાવી હતી. માનનીય જજ સાહેબોના મતે ચારે હિંદુ સ્ત્રીઓના હિંદુ પતિએ એમની પત્નિઓથી છુટકારો મેળવવા જ ઈસ્લામ અંગીકાર કરવાનું પગલું ભર્યું હતું. જજ સાહેબોની વાત સાચી માની લેવામાં આવે તો એના થકી અનેક ચૌકાવનારી બાબતો સ્પષ્ટ થાય છે. સૌથી

વધારે મહત્વની બાબત આ સામે આવે છે કે વહેલી તકે હિંદુ કોડ બિલમાં સુધારો કરવામાં આવે. કેમ કે હિંદુ કોડ બિલમાં તલાક માટે નક્કી કરવામાં આવેલ કારણો હિંદુ સમાજની જરૂરતને પૂરી નથી કરતા. હિંદુ કોડ બિલમાં તલાક માટેના યોગ્ય કારણોનું વર્તૂળ વધારે વિશાળ કરવાની જરૂરત છે.

ભારતમાં ધર્મપરિવર્તન કોઈ સરળ બાબત નથી. ધર્મપરિવર્તન પછી માણસ એના સમાજ અને ખાનદાનથી છૂટો પડી જાય છે. અનેક સંકટો અને ખતરાઓ એની સામે મોં ફાડીને ઉભા હોય છે. વિશેષ કરીને જો કોઈ માણસ હિંદુ ધર્મ છોડીને મુસલમાન થયો હોય તો ઓર વધારે. આવી સ્થિતિમાં કોઈ માણસ હિંદુ ધર્મ છોડીને ઈસ્લામ ધર્મ અપનાવવાની હિમ્મત બે જ સંજોગોમાં કરી શકે છે.

(૧) પોતાના અભ્યાસ અને ચિંતન પછી સાચે જ એની માન્યતા બદલાય જાય અને માણસમાં ઈસ્લામ ધર્મના સાચા, યોગ્ય અને અનુસરણ યોગ્ય હોવા બાબતે એવી દઢ શ્રદ્ધા જાગી ઉઠે કે એના ખાતર એ ગમે તેવી મુસીબત વહોરી લેવા તૈયાર હોય, અને જે ધર્મને એ ખોટો સમજે છે એના ઉપર રહેવાને કોઈ પણ રીતે પસંદ ન કરતો હોય.

(૨) માન્યતા તો બદલાયી નથી, વિચાર, માન્યતા અને શ્રદ્ધા તો હિંદુ ધર્મમાં જ છે, પણ કોઈ મોટી મજૂબરી અને વિવશતાના લઈ મોટી મુસીબતમાં સપડાયો હોય, અને એમાંથી છૂટવા માટે ફક્ત ધર્મ પરિવર્તનની જ એક રાહ નજર આવતી હોય. જેમ કે પત્નિ વિશે ભારે નફરત અને ધૃણા એના દિલમાં છે, અને કોઈ પણ ભોગે એ પત્નિ સાથે રહેવા માંગતો નથી. પરંતુ હિંદુ કોડ બિલના આધારે એને આવા સંજોગોમાં તલાકનો અધિકાર નથી,

એટલે પત્નિથી છુટવા ખાતર ધર્મપરિવર્તનની રાહ અપનાવે છે, અને હિંદુ કોડ બિલની જોગવાઈ મુજબ ધર્મપરિવર્તનના કારણે છુટાછેડા થઈ જાય છે. માણસ સમજે છે કે ધર્મ પરિવર્તન કર્યા પછી એણે કેવા ખતરાઓ અને મુસીબતોથી ગુઝરવું પડશે, પણ હિંદુ પત્નિના બોજ ઉઠાવવાના મુકાબલામાં એ ધર્મપરિવર્તનની મુસીબતો અને કષ્ટોને સરળ સમજે છે.

હિંદુકોડ બિલની ખામીઓ

અત્યાર સુધીની આપણી ચર્ચાથી એક વાત સ્પષ્ટ થઈ ગઈ છે કે હિંદુ કોડ બિલમાં તલાક આપવા યોગ્ય કારણોનું વર્તૂળ ઘણું જ સિમિત છે. એનાથી હિંદુ સમાજની તલાકની જરૂરત પુરી થતી નથી. એટલા માટે ઘણા શિક્ષિત, સદ્ગુણી હિંદુ પુરૂષો પણ એમની પત્નિઓથી છુટવા ખાતર ધર્મપરિવર્તન જેવું અંતિમ પગલું ભરવા મજબૂર થઈ જાય છે. આ સમસ્યાનો સાચો હલ એ છે કે હિંદુ કોડ બિલમાં તલાક દેવા માટે યોગ્ય કારણોની લિસ્ટ વિશાળ કરવામાં આવે, અથવા શોહરને તલાક આપવાનો અધિકાર આપવામાં આવે. સમાન સિવિલ કોડ આ સમસ્યાનો હલ હરગિઝ નથી.

જે પુરૂષો એમની પત્નિઓથી એટલા નારાજ છે કે પત્નિનું મોંઢું નથી જોવા માંગતા, પત્નિથી છુટવા ખાતર ધર્મપરિવર્તન જેવું અંતિમ પગલું ભરવા પણ તૈયાર થઈ જાય છે, એમની સમસ્યાનો હલ સમાન સિવિલ કોડમાં ક્યાંથી આવી જશે ? સમાન સિવિલ કોડના કારણે તો હિંદુ સ્ત્રીઓ ઉપર અત્યાચારો ઓર વધી જશે અને આઘાતજનક આંકડાઓ ઓર વધતા જ રહેશે. કોઈ અદાલત પણ આ અત્યાચારોને રોકી નહીં શકે.

થોડા દિવસ પહેલાં એક શર્મનાક ઘટના અખબારોમાં

ચમકી હતી. એક હિંદુ પુરૂષે એની પત્નિ ઉપર પોતાના ભાઈ અને ભત્રીજાઓ દ્વારા એટલા માટે બળાત્કાર કરાવ્યો કે તે એની પત્નિથી છુટકારો મેળવવા માંગતો હતો, અને અદાલતમાં પત્નિના ખરાબ ચરિત્રને પુરવાર કર્યા વગર એને તલાકનો અધિકાર મળે એમ ન હતો.

અત્યાર સુધી અમે રજૂ કરેલી સમીક્ષાથી એક વાત આ પણ સમજમાં આવી જાય છે કે સંપૂર્ણપણે અદાલતને તલાકનો અધિકાર આપી દેવો જેમ પતિ - પત્નિના હિતમાં નથી, એ જ પ્રમાણે સમાજ માટે પણ હિતાવહ નથી. એનાથી તલાકની ઘટનાઓ ઓછી નહીં થાય. એનાથી તલાકની વાસ્તવિક જરૂરત પણ પૂરી નથી થતી. ફક્ત એટલું થશે કે દાવા - આરોપો અને કેસ - મુકદ્દમાના કારણે લોકોના બેડરૂમની વાતો જાહેર થતી રહેશે અને દરેકના મોઢે ચર્ચા થવા લાગશે. એમાં સ્ત્રી - પુરૂષ બંનેની ફજેતી અને બદનામી થશે. એના કરતાં તો બેહતર આ છે કે બંને વચ્ચે નિભાવ શક્ય ન હોય તો ખામોશી અને શાંતિથી નિકાહનો સંબંધ ખતમ કરી દેવામાં આવે. જેથી બંનેની બદનામી પણ ન થાય અને સંબંધોની ખાનગી વાતો લોકોની જીભે ન ચર્ચાય.

પતિ - પત્નિની સહમતીથી છુટાછેડા.

અત્યાર સુધી અમે અદાલતને સંપૂર્ણ પણે તલાકનો અધિકાર ન આપવાના મુદ્દે ચર્ચા કરી છે. અમારા મતે એનાથી તલાકની આવશ્યક જરૂરત પણ પૂરી નથી થતી. હવે પછી અમે પતિ - પત્નિને સહિયારી રીતે તલાકનો અધિકાર આપવાના મુદ્દે ચર્ચા કરવા જઈ રહ્યા છે. એટલે કે એવો કાયદો બનાવવામાં આવે કે બંનેની સહમતી અને રજામંદી હોય તો જ

છુટાછેડા લઈ શકાય. કોઈ એક પક્ષને તલાકનો અધિકાર ન હોય. શું આ બાબત યોગ્ય છે ? સમાજ અને પતિ - પત્નિ માટે આમ કરવું લાભદાયી હોય શકે છે ?

એક વાત તો નક્કી છે કે પતિ - પત્નિ બંને સહમતીથી નિકાહ ખતમ કરવા ચાહે તો એમને એવો અધિકાર અને હક હોવો જોઈએ. ઈસ્લામી શરીઅતમાં આવો અધિકાર સ્વીકારવામાં આવ્યો છે, એને ઈસ્લામિક લો (ફિકહ)માં 'ખુલઅ' કહેવામાં આવે છે.

પરંતુ તલાકને ફક્ત આ એક રીત સુધી સિમિત કરી દેવી કોઈ પણ રીતે યોગ્ય નથી. એવું ઘણીવાર બને છે કે બંનેમાંથી કોઈ એક નિકાહ ખતમ કરવા ચાહે અને બીજો પક્ષ એ માટે તૈયાર ન હોય. આ સૂરતમાં તો એક પક્ષ બીજાથી ઘણો જ નારાજ અને વિમુખ થઈ ગયો હોય એવા હઝારો અને લાખો કેસોમાં તલાક થઈ જ નહીં શકે. વિવાહનો સંબંધ તો ત્યારે જ ફળદાયી અને સફળ કહેવાય, જ્યારે પતિ - પત્નિ શરીર અને આત્મા, બંને રીતે એકબીજા સાથે હળી મળીને એક બની ગયા હોય. બંનેને એકબીજા પ્રત્યે માન અને મુહબ્બત હોય. બંને વચ્ચે વિશ્વાસનો પુલ હોય. માટે છુટાછેડામાં બંને પક્ષની સહમતિની શરત મુકવી કોઈ પણ રીતે યોગ્ય ન કહી શકાય. જો આવી શરત મુકવામાં આવે તો તલાક ઈચ્છનાર પક્ષ બીજાથી છુટકારો મેળવવા અયોગ્ય અને ખોટા પગલાં ભરીને નુકસાન કરશે.

તલાકનો અધિકાર પુરૂષને જ કેમ ?

ઈસ્લામી કૌટુંબિક વ્યવસ્થામાં તલાકનો અધિકાર પુરૂષને આપવામાં આવ્યો છે. સ્ત્રીને સીધી રીતે તલાકનો અધિકાર નથી. કોઈ શોહર સ્ત્રી ઉપર અત્યાચાર કરતો હોય, એના હકો

અદા ન કરતો હોય તો કાઝી સમક્ષ અથવા અદાલતમાં જઈને શોહરને જુલમથી રોકવા અથવા નિકાહમાંથી છૂટા થવાની અરજી કરી શકે છે. પણ સીધી રીતે તલાકનો અધિકાર સ્ત્રીને આપવામાં આવ્યો નથી. તલાક બાબતે પુરૂષને જ અધિકાર આપવામાં અને સ્ત્રીને અધિકાર ન આપવામાં શું હિકમત અને ભેદ છે ? આ વિષયે ઈસ્લામી નિયમોમાં શું ફાયદાઓ અને લાભો નજર સમક્ષ રાખવામાં આવ્યા છે, આગળના લખાણ હવે એની સ્પષ્ટતા કરવામાં આવે છે.

તલાકનો અધિકાર પુરૂષના હાથમાં આપવાનો મર્મ સમજવા ખાતર સહુ પ્રથમ વિવાહિત જીવનમાં સ્ત્રી અને પુરૂષની જવાબદારીઓ સમજવી જરૂરી છે. ઈસ્લામી કાનૂનમાં નિકાહ પછી તમામ પ્રકારની આર્થિક જવાબદારીઓનો બોજ શોહરના જ માથે નાખવામાં આવ્યો છે. મહેરના નામથી એક યોગ્ય રકમ પત્નિના હાથમાં આપવી જરૂરી છે. શાદીનો ખર્ચ, વલીમાનો ખર્ચ, વગેરે શોહરે જ કરવાનો રહે છે. પત્નિ માટે યોગ્ય રહેઠાણ, અને ભરણ – પોષણનો ખર્ચ પણ શોહરે જ ઉઠાવવાનો હોય છે. નાના બાળકોનો સઘળો ખર્ચ પણ એના માથે છે. ઘરના રોજિંદા કામોની જવાબદારી પણ કાયદા પ્રમાણે ઓરતના માથે નથી. પુરૂષના જ માથે છે. ઓરત પોતે જ ઘરકામ કરી લે અને શોહરનો ખર્ચ બચાવી લે, એ અલગ વાત છે. આ બધાથી વિપરીત સ્ત્રીના માથે કોઈ પણ પ્રકારની આર્થિક જવાબદારી નાખવામાં નથી આવી. બલકે મહેર અને બીજી ભેટ – સોગાદોના નામે એને તો લાભ જ થતો રહે છે. ટુંકમાં કહીએ તો ઘર વસાવવા અને આબાદ રાખવાની સઘળી જવાબદારીઓ શોહરના જ માથે છે. તલાક થાય તો પણ માલી

બોજ શોહરના જ માથે આવે છે. મહેર હજુ સુધી આપી ન હોય તો એ આપવાની રહે છે. ઈદતના સમયગાળામાં ખાધા — ખોરાકી વગેરે આપવી શોહરના માથે જરૂરી છે. તલાક વેળા બાળકો નાબાલિગ અને નાના છે તો એમનો ખર્ચ પણ શોહરના જિમ્મે છે, ચાહે તે બાળકો એમની માં પાસે રહેતાં હોય. તલાક પછી ફરી બીજા નિકાહ કરવાનો બોજ શોહરના માથે જ આવશે. એમાં પણ મહેર, વલીમા વગેરે ખર્ચાઓ શોહરના માથે આવશે. આમ ખરી રીતે જોઈએ તો તલાકના કારણે પુરૂષ ઉપર મોટો બોજ અને ખર્ચ આવી પડે છે. એનાથી ઉલટું ઈસ્લામી નિયમ મુજબ સહીહ રીતે તલાકનું પગલું ભરવામાં આવે તો ઓરતનું કોઈ વધારે આર્થિક નુકસાન નથી થતું. બલકે અમુક રીતે એની આવકમાં વધારો થાય છે.

નિકાહ અને તલાકની આટલી બધી આર્થિક જવાબદારીઓ શોહરના માથે હોવાથી શોહર બાબતે વધારે આશા રાખી શકાય છે કે તે ઘણું જ વિચારી સમજીને તલાકનું પગલું ભરશે. પરિણામ વિચારીને અને પોતાના ઉપર આવનારા આર્થિક બોજને સામે રાખીને માણસ તલાક આપતાં પહેલાં અનેકવાર વિચારશે.

ઈસ્લામી કાયદાઓમાં નિકાહ અને તલાકને લગતી આર્થિક જવાબદારીઓમાં સઘળો બોજ પુરૂષના માથે જ કેમ નાખવામાં આવ્યો, અને પત્નિને એમાં કેમ ભાગીદાર બનાવવામાં આવી નહીં? એને સમજવા ખાતર આવશ્યક છે કે સ્ત્રી અને પુરૂષના કાર્યક્ષેત્ર અને કાબેલિયત વિશે ઈસ્લામનો દષ્ટિબિંદુ સમજવો જરૂરી છે. આ એક આગવો વિષય છે અને એના વિશે વિગતવાર ચર્ચા કરવાની જરૂર છે.

તલાકનો અધિકાર સ્ત્રીના બદલે પુરૂષના હાથમાં આપવાનું એક બુનિયાદી કારણ આ પણ છે કે સામાન્ય રીતે પુરૂષ, સ્ત્રી કરતાં વધારે સહનશીલ, દીર્ઘદષ્ટા, સમજદાર, ગુસ્સો પીનાર અને સંયમ જાળવનાર હોય છે. જ્યારે સ્ત્રી સ્વભાવે રીસાય જનાર અને નાની નાની ઘટનાની અસરથી પ્રભાવિત થઈને લાગણીશીલ થઈ જતી હોય છે. તલાકનો અધિકાર સ્ત્રીને આપવાની સુરતમાં વધારે શક્ય છે કે કોઈ નાનકડી ઘટનાની અસર તળે આવીને ગુસ્સા ઉપર કાબૂ ન રાખી શકે અને મામૂલી વાતે તલાક જેવું ગંભીર પગલું ભરી લે. શેખ અબૂઝુહરહ એમના સંશોધનના આધારે જણાવે છે કે જે સ્ત્રીઓ ઈસ્લામી કાનૂનની એક વિશેષ જોગવાઈ મુજબ નિકાહ વખતે જ શોહર પાસેથી પોતાના હકમાં તલાકનો અધિકાર લખાવી લે છે, એવી ઓરતોમાં તલાકનું વધુ પ્રમાણ જોવા મળે છે. સ્ત્રી અને પુરૂષની સમાનતાના જેટલા ડંકા વગાડવામાં આવે, બંનેના સ્વભાવ અને વિચારોના તફાવતને ખતમ કરી શકાય એમ નથી.

અમુક સ્ત્રીઓ પુરૂષો કરતાં વધારે ધૈર્યવાન, સહનશીલ, દીર્ઘદષ્ટા અને મુત્સદી હોય છે, એમાં બે મત નથી. પરંતુ કાયદો તો સામાન્ય અને પ્રવૃત્તમાન સંજોગો મુજબ જ બને છે, અમુક અપવાદરૂપ કિસ્સાઓના આધારે નહીં. સ્ત્રીના હાથમાં તલાકનો અધિકાર ન આપવા છતાં વિવાહિત જીવનમાં સ્ત્રી સાથે કોઈ અન્યાય ન થાય એની ઈસ્લામી કાનૂનમાં પૂરી કાળજી રાખવામાં આવી છે. શોહર અત્યાચાર કે જુલમ કરે અથવા હકો અદા ન કરે તો કાઝી મારફત નિકાહ ખતમ કરાવી શકે છે.

કાજી મારફત નિકાહ ખતમ (ફરજ) કરવા.

જે કારણોના આધારે ઓરતને નિકાહ ખતમ (ફરજ)

કરાવવાનો અધિકાર છે, એનું વર્તૂળ પણ વિશાળ છે. જેમ કે શોહર લાપતા હોય, ગુમ થઈ ગયો હોય. ભરણ – પોષણનો ખર્ચ ન આપતો હોય, શારીરિક હકો અદા ન કરે, પાગલ હોય, નંપૂસક હોય. માર પીટાઈ કરીને પીડા આપતો હોય. એવી કોઈ ગંભીર બીમારી હોય જેના લઈ સ્ત્રી માટે ખતરો ઉભો થાય.. વગેરે..

ઈમામ માલિક રહ.નો મસ્લક તો આ છે કે, પતિ – પત્નિના ઝઘડામાં બન્ને પક્ષોની દલીલો અને પુરાવા પછી ક્યા પક્ષે વાંક – ગુનો છે, એ સ્પષ્ટ ન થાય, એટલે કે સ્ત્રી નિકાહ ખતમ કરવાના યોગ્ય કારણો પુરવાર ન કરી શકે, તો પણ મુકદ્દમાના અંતે જો કાઝીને એમ લાગે કે બન્ને વચ્ચે એટલો મોટો વિરોધાભાસ અને મનભેદ થઈ ગયો છે કે હવે મનમેળ અને સહવાસ મુશ્કેલ છે તો પછી સ્ત્રીની માંગણી પ્રમાણે નિકાહ ફસ્ખ કરી શકાય છે. કારણ કે નિકાહનો આશય અને હેતુ હવે પૂરો થઈ શકે એમ નથી.

ઇસ્લામી રીતે સ્ત્રીને તલાકનો અધિકાર.

આમ છતાં કોઈ ઈચ્છતું હોય કે સ્ત્રીના નાઝુક હાથમાં પણ તલાકની તલવાર હોવી જોઈએ તો ઈસ્લામી કાયદા (ફિક્હ)માં એની પણ એક જોગવાઈ છે. નિકાહ વખતે અથવા નિકાહ પછી પતિ તરફથી પત્નિ અથવા બીજા કોઈને તલાકનો અધિકાર આપી કરી શકાય છે. આમ કરવાથી પત્નિ અથવા ત્રીજી વ્યક્તિને પણ તલાકનો અધિકાર મળી જશે. અને શોહર ભવિષ્યમાં આ હકને પાછો પણ નથી લઈ શકતો.

તલાક બાબતે જરૂરી માર્ગદર્શન

પુરૂષના હાથમાં તલાકનો અધિકાર આપવાની સાથે

ઈસ્લામ દ્વારા તલાક વિશે એવું માર્ગદર્શન આપવામાં આવ્યું છે, જેનો ખ્યાલ રાખવામાં આવે તો એવા સંજોગોમાં જ તલાકની નોબત આવી શકે, જ્યારે સુધારણા અને મેળ – મિલાપની બધી શક્યતાઓ ખતમ થઈ ચુકી હોય. ઉપરાંત ઈસ્લામ દ્વારા તલાક આપવાની જે રીત શિખવાડવામાં આવી છે એનો ખ્યાલ રાખવામાં આવે તો ફરીવાર બન્ને વચ્ચે મેળ – મિલાપની શક્યતા પણ બાકી રહી શકે છે.

કુરઆન અને હદીસમાં તલાક બાબતે જે બુનિયાદી વાતો દર્શાવવામાં આવી છે એમાંથી અમુક નીચે મુજબ છે :

(૧) જે સ્ત્રી સાથે નિકાહ કર્યા પછી કમથી કમ એકવાર શારીરિક સંબંધ બંધાય ચુક્યો હોય, એવી સ્ત્રીને તલાક આપવા માટેની શરઈ રીત આ છે કે હૈઝના દિવસો પૂરા થયા પછી પાકીના દિવસોમાં શારીરિક સંબંધ બનાવ્યા વગર એક રજઈ તલાક આપવામાં આવે. હૈઝના દિવસોમાં તલાક ન આપે. પાકીના દિવસોમાં પણ જો શારીરિક સંબંધ બનાવ્યો હોય તો એમાં પણ તલાક ન આપે.

હૈઝના દિવસોમાં ઓરત પાક નથી હોતી, આ દિવસોમાં શારીરિક સંબંધ મના છે. એટલે શોહર સ્વભાવિક રીતે જ સ્ત્રીથી કંઈક અંશે વિમુખ હોય શકે છે. આ જ પ્રમાણે પાકીના દિવસોમાં શરીર સુખ ભોગવી લીધું હોય તો પત્નિ પ્રત્યેનું આકર્ષણ ઓછું થઈ જાય છે. આ બધાથી વિપરીત પાકીના દિવસો હોય અને હજુ શરીર સુખ માણ્યું ન હોય તો પત્નિ પ્રત્યે પતિનું આકર્ષણ ઘણું વધારે હોય છે. આવી સ્થિતિમાં પણ પતિ દ્વારા તલાકનું પગલું દર્શાવે છે કે પત્નિ બાબતે એના દિલમાં કોઈ સ્થાન નથી. અને કોઈ સખત મજબૂરીમાં જ એણે તલાકનો

નિર્ણય લીધો છે.

(૨) તલાક બાબતે બીજી તાકીદ આ છે કે ફક્ત એક તલાક રજઈ આપવામાં આવે. તલાકની આ સૌથી સારી રીત છે. એક રજઈ તલાક સુધી સિમિત રહેવાનો ફાયદો આ છે કે શોહરને તલાક પછી પસ્તાવો થાય તો ઈદતના દિવસો દરમિયાન 'રુજૂઅ' કરી શકે છે. રુજૂઅ કરી લેવાથી નવા નિકાહ કર્યા વગર અને કોઈ પણ પ્રકારની મહેર ચુકવ્યા વગર, પાછલા નિકાહ જ જારી રહે છે.

(૩) જો શોહર ત્રણ તલાક આપીને જ નિકાહ ખતમ કરાવવા ઈચ્છતો હોય તો શરીઅતે એની રીત આ દર્શાવી છે કે પાકીના દિવસોમાં સંબંધ બનાવ્યા વગર એક રજઈ તલાક આપવામાં આવે. ત્યાર પછી લગભગ એક માસ પછી હૈઝના દિવસો પૂરા થયા પછી પાકીના દિવસોમાં બીજી તલાક આપે અને ત્રીજી વાર પાકીના દિવસો શરૂ થાય તો ત્રીજી તલાક આપે. પ્રથમ તલાક પછી અને બીજી તલાક પછી પણ ઈદતના દિવસો હોય છે, એમાં શોહર ઉપર મુજબ 'રુજૂઅ' કરી શકે છે. રુજૂઅ કરવાથી નિકાહ બાકી રહેશે.

કોઈ માણસ ઉપર મુજબ એક કે બે તલાક આપીને અટકી જાય, અને પછી રુજૂઅ પણ ન કરે, બલકે ઈદતના દિવસો પૂરા થઈ જાય તો હવે નિકાહ ખતમ થઈ ગયા. હવે રુજૂઅથી કામ નહીં ચાલે. અલબત્ત ફરીવાર નિકાહ પઠીને સાથે રહી શકાય છે.

ત્રીજી તલાક આપ્યા પછી શોહર રુજૂઅ પણ નથી કરી શકતો અને બંને જણ રાજી હોય તો પણ ફરીવાર નિકાહ નથી કરી શકતા.

(૪) ઈસ્લામી શરીઅત દ્વારા તલાકની ઉપરોક્ત રીત એટલા માટે શીખવાડવામાં આવી છે કે પતિ - પત્નિને એમના સંબંધો આગળ વધારવા અને પોતાની ભૂલો સુધારવાનો પૂરો સમય મળી જાય.

(૫) તલાકની સંખ્યા ત્રણ સુધી સિમિત રાખવામાં શરીઅત દ્વારા સ્ત્રીના હિતને સામે રાખવામાં આવ્યું છે. અને વિવાહિત જીવનને ખેલ તમાશો બનવાથી બચાવી લીધું છે. ઈસ્લામ પૂર્વે આરબોમાં તલાકની કોઈ સંખ્યા નક્કી ન હતી. દરેક તલાક પછી શોહરને 'રૂજૂઅ'નો અધિકાર રહેતો હતો. ઘણા પુરૂષો એમની પત્નિઓને રંજાડવા અને પરેશાન કરવા ખાતર તલાક આપતા, અને ઈદત પૂરી થાય એ પહેલાં રૂજૂઅ કરી લેતા. અને ફરી પાછી તલાક આપતા અને ઈદત પૂરી થાય એ પહેલાં રૂજૂઅ કરી લેતા. આવું વરસો સુધી ચલાવતા રહેતા. કેટલાયે વરસો સુધી સ્ત્રીને એવી લટકાવેલી રાખતા કે એ બીજા શોહરથી નિકાહ જ ન કરી શકે અને પોતે પણ એના નિકાહના હકો અદા ન કરતા હતા. ઈસ્લામ દ્વારા તલાકની સંખ્યા ત્રણ સુધી સિમિત રાખવાના ફેસલા પછી અમર્યાદિત તલાકના અધિકારના કારણે પુરૂષો દ્વારા સ્ત્રીઓ ઉપર થતા અત્યાચારનો સિલસિલો બંધ થઈ ગયો. અને લોકોને વિવાહિત જીવન - નિકાહનું મહત્વ સમજમાં આવ્યું.

(૬) તલાક આપવાની જે રીતે ઈસ્લામ દ્વારા દર્શાવવામાં આવી છે, એને અનુસરણ ન કરવું મોટો ગુનો છે. જેમ કે હૈઝ - માસિકના દિવસોમાં તલાક આપવી. પાકીના દિવસોમાં એકથી વધારે તલાક આપવી. એક સાથે એક જ બેઠકમાં કે વાક્યમાં ત્રણ તલાક આપી દેવી.. વગેરે.. હઝરત ઉમર રદિ. એક સાથે

ત્રણ તલાક આપનારા પુરૂષને સજા આપતા હતા.

વર્તમાન સમયમાં ઈસ્લામી આદેશોથી વાકેફ ન હોવા અને અલ્લાહ - આબિરતનો ખોફ ન હોવાના કારણે ઈસ્લામ દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલ તલાકની રીત લોકો અનુસરતા નથી, એનું ઉલ્લંઘન કરે છે. અમુક જાહેલ લોકો એવું સમજે છે કે ત્રણવાર તલાક દીધા વગર તલાક પડતી જ નથી. એટલે એક સાથે ત્રણ તલાક આપી દે છે. અમુક લોકો માસિકના દિવસોમાં તલાક આપે છે. અમુક લોકો નાની અમથી બાબતમાં પણ તલાક સુધી પહોંચી જાય છે. આ બધી બુરાઈઓ અને ખોટી આદતો રોકવા માટે બે કામો કરવા જરૂરી છે.

(૧) મુસલમાનોમાં પ્રવતી રહેલ દીન અને ઈસ્લામ વિશેની અજ્ઞાનતા દૂર કરવામાં આવે. નિકાહ અને તલાકના ઈસ્લામી કાનૂન, નિકાહ કરવા કે તલાક આપવાના તરીકાઓ બાબતે યોગ્ય માર્ગદર્શન આપવામાં આવે. લોકોને સમજાવવામાં આવે કે જરૂરત વગર તલાક આપવી ગુનો છે. અને જરૂર પડ્યે ઈસ્લામી તરીકા વિરુદ્ધ તલાક આપવી પણ ગુનો છે. અલ્લાહ તઆલાના દરબારમાં આ બાબતે પકડ થશે અને સજા આપવામાં આવશે.

(૨) સામાજિક રીતે માહોલ બનાવીને એવું દબાણ ઉભું કરવામાં આવે કે લોકો નિકાહ અને તલાકને ખેલ - તમાશો ન બનાવે. જરૂરત વગર ગલત રીતે તલાક આપવાની હિમ્મત જ ન કરે. ઉલ્લંઘન કરનારને યોગ્ય સજા પણ આપવામાં આવે. જરૂર જણાય તો એનો સામાજિક બહિષ્કાર કરવામાં આવે. ફક્ત કાયદા વડે બુરાઈઓ રોકી શકાતી નથી. ઘણીવાર સામાજિક દબાણ બુરાઈઓના રોક થામ માટે વધારે કારગર નીવડે છે.

અનેક મુફતીઓ દ્વારા છુટ આપવામાં આવી છે કે તલાકની ઈસ્લામી રીતનું ઉલ્લંઘન કરનારને યોગ્ય સજા આપવામાં આવે અથવા સામાજિક બહિષ્કાર કરવામાં આવે.

આ બાબતે મુફતી રશીદ અહમદ સાહેબ રહ.ની સેવામાં રજૂ કરવામાં આવેલ એક સવાલ અને મુફતી સાહેબ દ્વારા આપવામાં આવેલ જવાબ અત્રે નકલ કરવામાં આવે છે.

તલાકની વર્તમાન રીત સજાને પાત્ર છે.

સવાલ : આજકાલ સમાજમાં અલ્લાહને તઆલાને પસંદ નથી એવી એક જાઈઝ વસ્તુ ઘણી વધારે થઈ પડી છે. એના કારણે લોકો લોકો દીન - શરીઅતની મર્યાદા તોડી રહ્યા છે. અલ્લાહના આદેશોની નાફરમાની કરીને બગાવત કરી રહ્યા છે. પુરૂષ તરફથી જાઈઝ તરીકા મુજબ આપવામાં આવેલ તલાકમાં કોઈ વાંધો નથી. પણ જો કારણ વગર તલાક આપવામાં આવે, એટલે કે ઝુલમ પણ પુરૂષ જ કરતો હોય, અને પાછો તલાક પણ આપી દે. આવી સ્થિતિમાં તલાક શરઈ રીતે સજાને પાત્ર છે કે નહીં ? સજાનો મતલબ આ છે કે ખાનદાન વાળા અને બિરાદરી વાળા એનાથી નફરત કરે અથવા સામાજિક બહિષ્કાર કરે. જેથી અલ્લાહ તઆલાના આદેશોની આવી રીતે મઝાક ન કરવામાં આવે. શું આમ સામાજિક બહિષ્કાર કરવો જાઈઝ છે ? સંતોષ કારક જવાબ આપવા મહેરબાની કરશો.

જવાબ : આજકાલના તલાકના કાયદામાં લોકો અનેક ગુનાઓ આચરે છે. તલાકની સહી રીત આ છે કે પ્રથમ બંને વચ્ચે સુલહના પ્રયત્નો કરવામાં આવે. એમાં સફળતા ન મળે તો પછી ઈસ્તેખારહ કરવામાં આવે, અને પછી પણ તલાકમાં જ ભલાઈ નજર આવતી હોય તો હૈઝ પછી પાકીના દિવસોમાં

શરીર સંબંધ બાંધ્યા વગર ફક્ત એક તલાક રજઈ આપવામાં આવે. આજે એનાથી ઉલટું તલાક આપતી વેળા નીચે મુજબ ગુનાહિત રીતો અપનાવવામાં આવે છે.

- (૧) કંઈ વિચાર્યા વગર ઉતાવળે તલાક આપી દેવી.
- (૨) સુધારણા અને સુલેહના કોઈ પ્રયત્નો નહીં કરવા.
- (૩) ખાનદાનના મોભાદાર અને સમજદાર માણસોથી સલાહ - મશ્વેરો કરવામાં નથી આવતો.
- (૪) ઈસ્તેખારહ નથી કરવામાં આવતો.
- (૫) ઓરત હેઝથી પાક હોય એનો ખ્યાલ નથી રાખતા.
- (૬) એક સાથે બે, બલકે ત્રણ તલાક આપવી જરૂરી સમજવામાં આવે છે.
- (૭) ત્રણ તલાક આપ્યા પછી ફરી સાથે રહેવાની કોઈ શક્યતા નથી હોતી, એટલે હલાલા જેવા ઘિક્કારપાત્ર કૃત્યનો સહારો લેવામાં આવે છે. અને ઘણા કિસ્સાઓમાં તો હલાલાના બદલે આખી જિંદગી માણસ ઝિનામાં સપડાયેલો રહે છે.

ઉપરોક્ત કારણોસર તલાકની વર્તમાન પ્રણાલી નિશંકપણે સજાને પાત્ર છે. હુકૂમત ઉપર જરૂરી છે કે આવો ગુનો કરનારને સજા આપે. હુકૂમત ગફલત વર્તતી હોય તો બિરાદરી તરફથી બહિષ્કારની સજા યોગ્ય છે. ફક્ત. અલ્લાહ તઆલા વધુ જાણનાર છે. (અહસનુલ ફતાવા : ૫/૧૯૪-૧૯૫)